

Democratie en economie

Financiering van een bedrijf met aandelen moet als een democratische financieringsvorm worden beschouwd. Tot deze conclusie komt Prof. Dr. J. Wemelsfelder in een interessante beschouwing „Aandelen en democratie” die hij schreef in de bundel *Aspecten van effecten*. Deze bundel verscheen onlangs ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Vereniging Effectenbescherming 1). Prof. Wemelsfelder maakt duidelijk dat in de laatste jaren de positie van de factor arbeid steeds verder is versterkt ten koste van de factor kapitaal. Indien dit proces doorgaat, zal er, aldus Prof. Wemelsfelder, een zgn. volledig gedemocratiseerde bedrijfsvoering ontstaan waarbij de factor arbeid alle zeggenschap in de belangrijkste beslissingen heeft. De aandeelhouder zou dan langzaam worden geliquideerd.

En toch is er dan geen sprake van meer democratisering volgens Prof. Wemelsfelder, daarmee aantonend dat het begrip democratie moeilijk te definiëren is en te pas en te onpas wordt gebruikt. Dit wordt duidelijk gemaakt door twee financieringsmogelijkheden te analyseren. Bij de eerste mogelijkheid beslist elk individu afzonderlijk welk deel van het arbeidsinkomen ten behoeve van expansiefinanciering in het bedrijf wordt gestoken. Hierbij kunnen er afschuwelijke machtsproblemen ontstaan tussen de bedrijfsgenoten die niet of bescheiden en de bedrijfsgenoten die veel investeren. Aldus ontstaat een pseudo-democratisering.

Bij de tweede financieringsmogelijkheid worden deze problemen vermeden omdat de bedrijfsgenoten collectief beslissen over de omvang van de investering. Volgens Prof. Wemelsfelder is ook deze vorm niet aantrekkelijk omdat de bedrijfsgenoten de beslissingsmacht over de hoofdsom verliezen, zodat het voordeliger is de hoofdsom op te nemen en als spaardeposito te beleggen. Investerings kunnen dan uit leningen (= vreemd kapitaal) worden gefinancierd. Dit betekent dat de risico's van het bedrijf op de bedrijfsgenoten worden afgewenteld. Prof. Wemelsfelder acht dit ondemocratisch, want werknemers die geen risico willen dragen, worden daartoe toch gedwongen. Op grond hiervan komt hij tot de conclusie dat door meer democratische beslissingsmogelijkheden door te voeren, veel democratische vrijheid verloren gaat zodat aandelenfinanciering past bij de democratische eisen.

Ik vraag mij af of deze conclusie geheel juist is. Immers, ook bij de huidige organisatievormen klaagt men over het gebrek aan democratie. Prof. Wemelsfelder heeft echter in ieder geval aangetoond dat democratie een moeilijk begrip is. Democratische modellen zijn moeilijk te formuleren. Misschien is democratie wel een vaag ideaal waarnaar we steeds zoeken, maar dat we nooit zullen vinden.

Ook in enkele andere bijdragen komt de democratie — zij het ter zijde — ter sprake. De aandeelhouder lijkt overigens in principe weinig aandacht aan de democratie te schenken. Alleen als zijn positie wordt bedreigd, wordt hij zenuwachtig. Daarom zullen theoretische beschouwingen als van Prof. Wemelsfelder zijn aandacht niet zo trekken. Het verhaal van Drs. J. H. D. van der Kwast, directeur van de jaar-

beurs, over „De Nederlandse middelgrote onderneming in een progressief klimaat”, slaagt hierin beter. Drs. Van der Kwast heeft geen twijfels en zal dus niet theoretiseren. Hij schiet de democratie recht voor haar raap.

In Nederland wordt er volgens hem — anders dan in Duitsland en België waar werknemers nog harde werkers zijn en tot discipline geneigd zijn — steeds meer gepraat. Dat kost geld, want er is dan steeds meer tijd nodig om tot een zelfde resultaat te komen. Als dit zo doorgaat, gaan er volgens Drs. Van der Kwast steeds meer bedrijven om zeep.

Drs. Van der Kwast heeft het dus niet zozeer op de democratisering begrepen. Niet omdat hierdoor de democratie in de weg wordt gelopen, zoals Prof. Wemelsfelder schrijft, maar omdat de economie erdoor naar de verdoemenis wordt geholpen. De eerste boden hiervan dienen zich reeds aan. Hij wijst op het ziekteverzuim, op de ongunstige hoge premieën en belastingdruk en op de inkomensnivellering. Uiteindelijk zal het winstvermogen van de onderneming steeds meer worden aangetast. Vooral de kleine en middelgrote ondernemingen, waar ca. 50% van de beroepsbevolking werkzaam is, zullen hiervan de lasten ondervinden.

In dezelfde bundel wijst Prof. Dr. F. Hartog in zijn artikel „Nivellering en inflatie” op het gevaar van meer zeggenschap van de werknemers. Met eenvoudige berekeningen toont hij aan dat nivellering en inflatie hand in hand gaan. Thans bevordert inflatie de nivellering zodat de vakbeweging voordeel heeft van inflatie. Dit kan tot gevolg hebben dat zij alleen tot inkomensmatiging bereid is indien haar kostbare collectieve wensen kunnen worden verwezenlijkt, aldus Prof. Hartog.

Drs. Van der Kwast had zijn artikel met het betoog van Prof. Hartog kunnen funderen. Hoewel de conclusies van beiden voor een groot deel overeenstemmen, zit er echter toch een groot verschil in. Anders dan Drs. Van der Kwast trekt Prof. Hartog niet ten strijde tegen de democratisering. Prof. Hartog is namelijk bang dat de werknemers meer invloed krijgen doordat ze een sleutelpositie bezetten, die ze gemakkelijk kunnen uitbuiten. Aldus leidt meer inspraak tot minder democratie. Deze paradoxale conclusie ligt in dezelfde lijn als Prof. Wemelsfelders conclusie.

De Vereniging Effectenbescherming zou er goed aan doen deze paradox nader te laten bestuderen. Ik heb de indruk dat door deze actieve medewerking aan de beleidsombuigingen in de maatschappij de belangen van haar leden meer worden behartigd dan door frustrerende artikelen als van Drs. Van der Kwast.

L. Hoffman

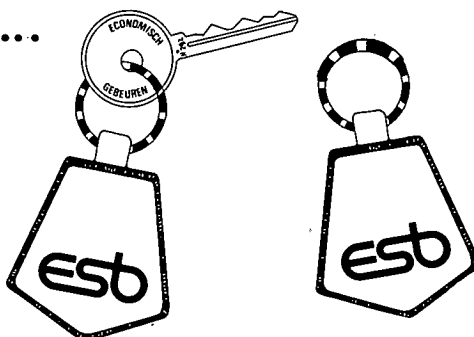
1) *Aspecten van effecten*, Universitaire Pers, Rotterdam, 1974, 77 blz. Deze bundel bevat bijdragen van H. P. J. van Ketwich Verschuur, Mr. J. A. Freseman Gratama, Prof. Dr. A. I. Diepenhorst, Mr. M. Drielsma, Prof. Mr. N. E. H. van Esveld, Prof. Mr. W. L. Haardt, Prof. Dr. F. Hartog, Drs. J. H. D. van der Kwast, Mr. N. J. Polak, Mr. G. A. Wagner en Prof. Dr. J. Wemelsfelder.

Inhoud

<i>Drs. L. Hoffman:</i> Democratie en economie	301
Column Tien jaar (en langer) uitbuiting van spaarders, door Prof. Dr. J. Wemelsfelder	303
<i>Dr. S. Sideri:</i> De oliecrisis en de gevolgen daarvan	306
Notitie Geld op straat, door W. D. Franckena	307
<i>Drs. P. Puister en Drs. D. Schouten:</i> Hypothecair krediet	308
Mededelingen	312
<i>Prof. Drs. R. Burgert:</i> In memoriam Prof. Dr. Ir. J. Goudriaan	313
Au courant Inkomensbeleid als vanouds, door A. F. van Zweeden	314
Ingezonden Ontwikkeling van de arbeidsmarkt in zeehavengebieden, door Th. E. van Vark, met naschrift van Drs. L. Hoffman	315
Boekennieuws Dr. J. C. K. W. Bartel: Inkomstenbelastingaspecten van de opbrengst van aandelen, door Mr. T. Rademaker	316
Mededeling	318

Sleutelhangers...

krijgt U niet cadeau als u een abonnement op **ESB** neemt. Ook al is **ESB** de sleutel tot het economisch gebeuren.

Wat U wel ontvangt is veel interessante achtergrondinformatie. Iedere week weer artikelen, columns en rubrieken door een keur van auteurs.

Voor abonnementen: tel. (010) 14 55 11, toestel 3701.

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos, R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers, P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck, A. de Wit.
Redacteur-secretaris: L. Hoffman.
Redactie-medewerker: W. D. Franckena.

Adres: Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam-3016; kopij voor de redactie: postbus 4224.
Tel. (010) 14 55 11, toestel 3701.
Bij adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud, getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f. 83,20 per kalenderjaar (incl. 4% BTW); studenten f. 52 (incl. 4% BTW), franco per post voor Nederland, België, Luxemburg, overzeese rijkdelen (zeepost).

Betaling: Abonnementen en contributies (na ontvangst van stortings/giro-acceptkaart) op girorekeningno. 122945 t.n.v. Economisch Statistische Berichten te Rotterdam.

Losse nummers: Prijs van dit nummer f. 2,50 (incl. 4% BTW en portokosten). Bestellingen van losse nummers uitsluitend door overmaking van de hierboven vermelde prijs op girorekeningno. 8408 t.n.v. Stichting het Nederlands Economisch Instituut te Rotterdam met vermelding van datum en nummer van het gewenste exemplaar. Abonnementen kunnen ingaan op elke gewenste datum, maar slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Advertenties: B.V. Koninklijke Drukkerijen Roelants - Schiedam
Lange Haven 141, Schiedam,
tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Stichting
Het Nederlands Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50,
Rotterdam-3016; tel. (010) 14 55 11.

Onderzoekafdelingen:

Arbeidsmarktonderzoek
Balanced International Growth
Bedrijfs-Economisch Onderzoek
Economisch-Technisch Onderzoek
Vestigingspatronen
Macro-Economisch Onderzoek
Projectstudies Ontwikkelingslanden
Regionaal Onderzoek
Statistisch-Mathematisch Onderzoek
Transport-Economisch Onderzoek

Tien jaar (en langer) uitbuiting van spaarders

Economen kunnen achteraf zeggen wat er vooraf had moeten gebeuren. Dat is niet zo'n steriel vermaak als het op het eerste gezicht lijkt, want men kan uit de geschiedenis altijd wel iets leren. Zo is het nuttig om van tijd tot tijd eens na te gaan hoe men als spaarder in de afgelopen jaren (zeg bijv. over een periode van 10 jaar) is gevaaren en hoe men had kunnen varen. Wanneer we uitgaan van de rente op overheidsleningen en een (laag geschatte) marginale belastingdruk van 25% en voor ieder jaar van de nominale interest de prijsstijging aftrekken dan is aldus berekend het verloop van de reële opbrengst van beleggers in overheidsleningen over de afgelopen ruim 10 jaren als volgt geweest.

Opbrengst per jaar op lang lopende overheidsleningen na aftrek van de prijsstijging in dat jaar

1963	- 0.7%	1968	+ 2.9%
1964	- 3.2%	1969	- 0.4%
1965	- 1.1%	1970	- 1.2%
1966	- 0.1%	1971	- 2.4%
1967	+ 1.4%	1972	- 2.8%
		1973	- 2 %

Het kopen van staatsobligaties is een verliesgevende zaak en dat is geen opwekkend beeld. Wanneer men daarbij bedenkt, dat men voor houders van spaardeposito's de verliezen met 1 à 2% kan verhogen wordt het beeld zelfs triest.

Het is een eenvoudig rekensommetje om te zien hoe snel de verliezen dan in een betrekkelijk korte periode oplopen. Wie in 1963 honderd gulden spaarde hield er, rente op rente gerekend, vijf en zeventig gulden aan over. Wie echter — wonderlijke paradox — eenzelfde bedrag in schoenen en lederwaren zou hebben gestoken zou er (even afgezien van opslagkosten verlies door mode e.d.) bijna honderd gulden aan hebben verdiend. Zou men voor dat bedrag textielgoederen hebben opgeslagen, dan zou dat wat minder hebben opgeleverd, maar toch enige niet te versmaden voordelen hebben gegeven boven de aankoop van verliesgevend overheidspapier, laat staan boven deponering op een spaarbank. Zeer goed af is ook iemand die dit geld in zijn woning heeft belegd, want die heeft aan de prijsstijging ongeveer de volledige aankoopsom overgehouden. Dit zijn enkele eenvoudige voorbeeldjes om aan te geven dat onder deze omstandigheden een negatieve reële opbrengst op besparingen, economisch gezien, een nogal dwaze situatie is.

Het paradoxale wordt ook duidelijk wanneer men nagaat dat het Centraal Planbureau over de hele zoëven genoemde periode voor het hele Nederlandse bedrijfsleven (bij calculatie tegen vervangingswaarde) — na aftrek van belasting — een kapitaalrendement van 4 à 5% berekent 1). Gezien het reële rendement, dat met investeringen allerwege blijkbaar wordt bereikt of kan worden bereikt, moeten elders in de economie de profiteurs zitten die goede sier maken met andermans spaargeld. Immers, de schuldenaar verdient door de bank genomen alleen aan de prijsstijging meer dan de interestlast draagt. Zo'n profiteur is vooral de zoëven genoemde huizenbezitter die met geleend geld een huis heeft gekocht dat ergens door een spaarder werd verschaft. Zo'n profiteur is de overheid die met te goedkoop geld investeert. Zulke profiteurs zitten in het bedrijfsleven enz.

Het paradoxale zit hierin dat, wanneer de rentevorming tot stand zou komen volgens de voorspellingen van de theorie, een inflatieverwachting van 3%, d.w.z. prijsstijging van 3% per jaar in een stijging van de rentevoet met eenzelfde bedrag tot uitdrukking zou moeten komen. Immers, wie 3% prijsstijging verwacht en een huis koopt zal, wanneer hij daarvoor geld leent, normaliter bereid zijn om een toeslag van 3% te betalen op de normale rentevoet. Wie daartegenover geld uitleent en dezelfde prijsstijging verwacht zal met eenzelfde bedrag gecompenseerd willen worden voor verlies op de nominale waarde van het uitgeleende bedrag. Niemand verliest of wint dan door inflatie. Bij de jaarlijkse prijsstijging van 6 à 7% die wij thans in onze economie meemaken, zou de echte rentevoet voor staatspapieren 10 à 11% moeten zijn, (als we bijv. aannemen dat de interestvoet voor deze papieren bij afwezigheid van inflatie 4% zou bedragen).

In de Verenigde Staten blijken de spaarders géén verliezen te lijden. Daar komt de inflatieverwachting (die weer aardig overeenkomt met de gerealiseerde inflatie) nagenoeg geheel in de rentevoet tot uitdrukking, zodat de spaarders reëel op hun spaargelden verdienen 2). Zij verdienen gemiddeld

reëel zoveel als in een situatie zonder inflatie het geval zou zijn geweest. Ook is het in de afgelopen eeuwen — voor zover mij bekend — in ons land nimmer voorgekomen dat spaarders bereid waren om overheid en banken geld toe te geven in ruil voor renteloze obligaties respectievelijk renteloze deposito's. Toch kan de huidige situatie hiermee in feite worden vergeleken.

Er is dus kennelijk iets mis bij ons 3). Is het niet mogelijk dat het publiek als maar slachtoffer is van geldillusie en belastingillusie? Men houdt bij zijn spaargedrag geen of onvoldoende rekening met prijsstijging door geldontwaarding en met aftrek van belasting. Men kan veel méér goederen nú aanschaffen in plaats van later. Nog weer anders gezegd: Er wordt te veel gespaard en er worden te weinig schulden gemaakt.

Wat is hieraan te doen? Klaarblijkelijk moet er — zoals dat tegenwoordig heet — worden overgegaan tot harde acties voor bewustmaking van het publiek over wat er aan de hand is met het geld. Dat klinkt nogal opruiend (maar dat mag in deze rubriek). Immers — ook als het gestelde niet juist is — (en men kan zich best enkele relativerende discussies voorstellen) dan nog heeft het spaarderspubliek recht op onverhulende voorlichting, waarin de aandacht wordt gevestigd op de voordelen en de gevolgen van het maken van schulden. De spaarpropagandisten met hun fleurige affiches en kleurige folders geven deze onverhulende voorlichting uiteraard niet. Als het publiek dan inderdaad de dupe is van geld- en belastingillusie kan het zijn spaargewoonten herzien door minder te sparen en meer schulden te maken. Op die manier kan de rentevoet stijgen en kan deze gebracht worden op het niveau waar de spaarder en koper van staatspapieren weer in de loop der jaren er reëel op vooruitgaan en niet door voortdurende verliezen de dupe worden van hun spaarzin. Natuurlijk zal hierdoor de inflatie een ietsje aangewakkerd worden, maar bij een forse verschuiving van sparen naar schulden maken kan de rentevoet snel dat peil bereiken hebben, waar na aftrek van de prijsstijging de natuurlijke rentevoet overblijft.

Wie durft, ten bate van wat meer economische rechtvaardigheid, de klok wat harder te luiden?

1) Men mag geen al te grote betekenis toekennen aan de absolute hoogte van dit bedrag, maar het is in ieder geval verre van negatief.

2) Wij gaan af op een onderzoek van W. E. Gibson, Interest rates and inflationary explication, *American Economic Review*, december 1972.

3) Volgens de interessante onderzoekingen van Dr. M. M. G. Fase (*Economisch kwartaaloverzicht AMRO Bank 30 september 1972*) en Dr. W. Driehuis (*Economisch kwartaaloverzicht AMRO Bank 1 juni 1973*) wordt maar een deel van de interestverandering in ons land verklaard uit inflatieverwachtingen.

en sa-
1900,-
eef tijd
lie- en
Brie-
bur.

Reacties onder nummer
C812 bur. blad.

**personeel
gevraagd**

**Boekhoudk.
kracht**

Am-
haar

V

Zeer ervaren in alle adm.
werkz., o.m. factureren,
debiteurenadm., grootboek
en voorraadadm. Vlot van
begrip en snel kundende re-
kenen. Salaris f 1450,- p.m.
Bel onze pers. chef.

Belastingadviesbureau vraagt
een medewerker

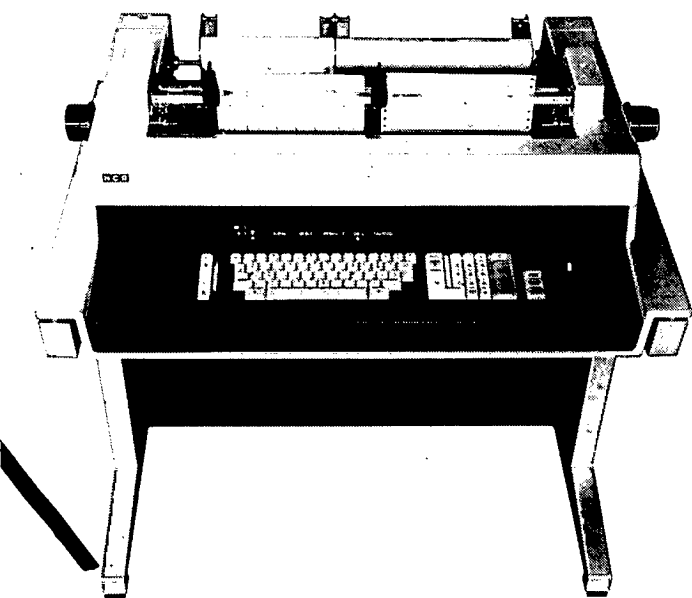
l.
st
be.
wei
lari
p.m.
en e
reisk
ven
bla
—
Bie
Erva
o.m.
der o
ties
blac
—
Een
ster.

Biedt zich aan: de nieuwe NCR 299 burocomputer, die...

...factureert, administreert en rapporteert, rekt met elektronische snelheid en programma's en gegevens feilloos in z'n interne geheugen bewaart.

Van de problemen op de arbeidsmarkt hoeft u dus niet langer wakker te liggen.

De NCR 299 is de revolutionaire opvolger van de oude vertrouwde boekhoudmachine. Uw hulpmiddel bij alle voorkomende administratieve werkzaamheden, zoals facturering, grootboek, kostprijsberekening, loon- en voorraadadministratie. Op zichzelf klassieke handelingen, die door de NCR 299 sneller en efficiënter worden uitgevoerd. Dat betekent actuele en optimale informatie. De NCR 299 kan ook als intelligente terminal fungeren.

* Reeds vanaf f 652,- per maand heeft u een NCR 299 burocomputer

Programmeren?

Geen probleem meer!

De NCR 299 is op verrassend eenvoudige wijze te programmeren. Als onderdeel van het NCR-servicepakket kunnen wij dit voor u verzorgen, maar u kunt het ook zelf. Een korte instructie van NCR leert het u binnen enkele dagen.

Speciaal gekwalificeerd bedieningspersoneel is overbodig. Een eenvoudige handleiding voor de dagelijkse bediening is al voldoende.

Nieuwsgierig?

Documentatie ligt voor u klaar.

Stuur een open, ongefrankeerde envelop met uw naam en adres naar NCR, Antwoordnummer 56, Amsterdam en we sturen u dadelijk alle informatie. Bellen kan natuurlijk ook: 020-44 29 22, toestel 232.

NCR

Computers & Terminals

NCR Nederland NV,
Buitenveldertselaan 3,
Amsterdam,
telefoon 020-44 29 22,
toestel 232.

De oliecrisis en de gevolgen daarvan

DR. S. SIDERI

Dr. S. Sideri, lector internationale economie bij het Institute of Social Studies te Den Haag, geeft in dit artikel een korte analyse van de zgn. oliecrisis. Hij gaat o.a. na hoe deze crisis mogelijk kon worden, wie erdoor wordt bevoordeeld en wat de consequenties kunnen zijn.

De gevolgen van de zogenaamde oliecrisis kunnen niet geanalyseerd worden zonder zich vooraf de vraag te stellen: waarom eigenlijk een crisis?

Sinds de tweede wereldoorlog is goedkope olie uit het Midden Oosten, d.w.z. goedkoop in verhouding tot de produktiekosten in de Verenigde Staten, van wezenlijk belang geweest voor het herstel van Europa en Japan, ofschoon hierdoor hun afhankelijkheid van die energiebron gevaarlijk toenam. De prijs van de olie uit het Midden Oosten 1) werd evenwel zodanig vastgesteld dat in de VS de produktie werd beschermd en prijsstabiliteit werd gewaarborgd. Bovendien ging het kostenverschil tussen de produktie van Amerikaanse en Arabische olie, grotendeels naar de voornamelijk Amerikaanse multinationale oliemaatschappijen vanwege hun oligopolistische positie in de produktie, raffinage en handel van olie. Deze situatie veranderde aan het eind van de jaren vijftig toen de oligopolistische positie van de grootste zeven oliemaatschappijen verzwakte door het verschijnen van nationale maatschappijen (voornamelijk die van Italië en Frankrijk), Russische olie en de opkomst van de atoomenergie. Om deze ontwikkeling te vertragen, moesten de multinationale oliemaatschappijen belangrijke contracten op lange termijn sluiten met de nieuwe Europese energieproducenten.

De daaruit voortvloeiende concurrentie veroorzaakte een zekere verlaging van de olieprijzen. Aldus kon een gedeelte van de „rent” doorgegeven worden aan de verbruikers, hoewel het uiteindelijk verenigde en georganiseerde eenheidsfront van de olieproducerende landen sinds 1970 een toenemend aandeel verkreeg, merkwaaardigerwijs zonder veel verzet van de multinationale maatschappijen. In feite waren deze landen bezig het scenario voor te bereiden tot een verhoging van olieprijzen. Een dergelijke verhoging was enerzijds nuttig voor de oliemaatschappijen die op deze wijze een deel van hun gederfde winst goed konden maken en anderzijds voor de Verenigde Staten. Deze waren immers in toenemende mate een netto-invoerland geworden voor olie — niettegenstaande kwantitatieve invoerbepaling (1958-1963) van goedkope buitenlandse olie. Tevens werden zij door de hogere prijzen gestimuleerd de nationale olieproduktie 2) op te voeren; quota's konden dit niet bewerkstelligen.

De Arabisch-Israëliëse oorlog kwam van pas om de nodige voorwaarden te stellen waaronder de crisis doeltreffend aan de verbruikers kon worden opgedrongen, die dus

uiteindelijk de rekening moeten betalen. Dit was zo goed geregeld dat de aanvoer niet per se verminderd behoefde te worden. Enkele verminderingen in aanvoer die toch optraden waren voornamelijk te wijten aan distributieproblemen. In feite tonen gegevens van het ministerie van Financiën van Japan — het land dat de grootste klap heeft gekregen van de „crisis” — dat de olie-invoer van Japan in december 1973 met 5,4% is gestegen, vergeleken bij november en met 0,9% in verhouding tot dezelfde maand een jaar daarvoor. De Petroleum Association van Japan had reeds verklaard dat de olie-invoer vanaf 1972 6,9% was gedaald.

Wie wordt bevoordeeld?

Door bestudering van enkele bijzondere kenmerken van de oliecrisis kan gemakkelijk worden nagegaan wie door deze crisis werden bevoordeeld.

1. De Amerikaanse concurrentiepositie wordt versterkt door de verhoging van de olieprijzen omdat de Amerikaanse olie-import veel kleiner is dan die van Europa of Japan. Daarom zal de Amerikaanse handelsbalans verbeteren en de positie van de dollar versterken. Toch ligt het belangrijkste effect van deze prijsverhoging in de bijdrage tot herstel van de binnenlandse economie. De benodigde investering kan gedeeltelijk worden gefinancierd uit de toegenomen opbrengsten van de olieproducerende landen. Met een betere handelsbalans en een kapitaalstroom naar de VS, zal voor de VS de mogelijkheid om in het buitenland te investeren worden versterkt, terwijl deze relatieve kapitaalstroom ertoe zal bijdragen dat de druk op de dollar wordt verlicht. Hetgeen de twee eerste zaken, namelijk de uitvoerexpansie en de buitenlandse leningen, op gang zou brengen.
2. De effecten op de multinationale oliemaatschappijen — voornamelijk Amerikaanse — zijn zo klaar als een klontje als wij letten op de verhoging van hun opgegeven

1) Men zou voorzichtig moeten zijn met het gebruik van het woord „prijs” in verband met olie; in feite erkent M. A. Adelman dat de krachten van vraag en aanbod irrelevant zijn voor de prijsbepaling („het regeringsbeleid levert grotendeels de uitleg voor geldende olieprijzen”, *The World Petroleum Market*, blz. 1). De internationale olieprijsstructuur is tot stand gekomen doordat het grotendeels een verlengstuk was van de Amerikaanse structuur en ten tweede doordat het werd vastgesteld veel eerder met betrekking tot een gewenste situatie dan door de feitelijke ontwikkeling van de markt. Met andere woorden, de olieprijs wordt veel eerder vastgesteld door strategische en politieke overwegingen dan door zuiver economische.

2) Het eerste rapport van de US Presidential Commission dat handelsliberalisatie voorstond ten einde een verlaging van de olieprijs te bewerkstelligen werd door Nixon openlijk terzijde gelegd; er werd een andere Commissie benoemd die beter begrip had voor de strategische noodzaak de nationale produktie van olie te vermeerderen, een vermeerdering welke inflatie van de té lage produktieprijs van het Midden Oosten afdwong.

winst in 1973 vergeleken met die in het jaar daarvoor: Exxon 59%, Texaco 45%, Mobil 47%, Shell 28%, Union 48%, Cities Service 37%. Deze winsten „zijn niet ontstaan uit prijszetting in de VS, maar grotendeels uit grote verkopen overzee, waar de vraag zelfs groter is dan in Amerika. . . . De Amerikaanse binnenlandse operaties waren betrekkelijk minder winstgevend" 3). Zelfs al zouden deze grote winsten tot extra belasting leiden of tot een verlaging van enige voor de oliemaatschappijen winstgevend belastingvoordelen, alleen de Amerikaanse verbruikers worden beschermd. Uitstel of een gedeeltelijk afstel van de wet tegen de milieuvervuiling kan de Amerikaanse verbruikers dit voordeel echter ontnemen, terwijl het de hegemonie van de producenten opnieuw vestigt. In het hiervoor aangehaalde artikel adviseert *Time* het Amerikaanse congres of de olieprijsen hoog te houden, of de belastingbescherming te handhaven om de binnenlandse olieproductie te laten stijgen.

3. De Europese en Japanse concurrentie werd belangrijk verminderd door de omhoog geschoten olieprijs en tengevolge daarvan wordt de economische expansie in Europa en Japan aan banden gelegd. Het proces van de Europese integratie werd doeltreffend tot stilstand gebracht aangezien het gemeenschappelijke gevaar de middelpuntvliedende krachten heeft versterkt. Evenals in de VS, heeft de „oliecrisis" ook in Europa de roep naar anti-vervuilingsmaatregelen getemperd.
4. De positie van Rusland werd versterkt vanwege haar relatieve onafhankelijkheid van ingevoerde olie en dientengevolge is de Europese militaire afhankelijkheid van de VS toegenomen.
5. Behalve voor de VS is de „oliecrisis" ook uitermate gunstig voor andere olieproducerende landen (zie ook de voordelen die onder 1 zijn genoemd). Hun aanzienlijk vermeerderde olie-opbrengsten kunnen worden aangewend voor de binnenlandse ontwikkeling (of voor aankoop van wapens) en zullen aldus grotendeels worden omgezet in toename van de invoer uit ontwikkelde landen. Of ze zullen niet voor binnenlandse zaken worden aangewend, maar worden omgezet in kapitaaluitvoer naar voornamelijk ontwikkelde landen. De verdeling van deze kapitaaluitvoer kan bijdragen tot een herverdeling van macht. Aangezien de VS de grootste, meest liquide en meest gevarieerde financiële markt bezitten, wordt verwacht dat dollars verdiend met olie aanvankelijk naar de VS zullen vloeien. Als de dollars hierdoor elders duurder worden gemaakt, zullen de Amerikaanse exportprijzen stijgen, zodat de huidige concurrentiepositie van de VS zal verslechteren. De vrees dat Arabische oliedollars industrieën in ontwikkelde landen zouden overnemen door middel van directe investering, lijkt weinig realistisch. Het werkelijke gevaar ligt in het aanwenden van deze olie-opbrengsten voor andere doeleinden zoals bijv. valuta-speculaties. In dit geval zouden zij het reeds verminkte internationale monetair stelsel ernstig verstoren. Aangezien de dollar zich echter goed heeft gehouden tijdens crises, is het hoogstwaarschijnlijk dat van alle ontwikkelde landen de VS het minst door dergelijke omstandigheden zullen worden getroffen. Olie-opbrengsten zouden ook gebruikt kunnen worden voor het overnemen van enige raffinage- en distributiebedrijven die thans in handen zijn van multinationale ondernemingen. Dit zou geen onredelijke prijs zijn voor het betrekken van de olieproducerende landen bij de handhaving van internationale orde en handelsstabiliteit.
6. De onbetwiste verliezers van dit spel zijn zoals altijd de niet-olieproducerende landen van de Derde Wereld. De stijging van de olieprijsen en de daaruit voortvloeiende stijging van de prijzen voor industrieproducten (vooral kunstmest) zullen de reeds bestaande tekorten op hun betalingsbalansen vergroten. Deze extra tekorten kunnen niet geheel worden gecompenseerd door prijsverhoging van sommige grondstoffen die de Derde Wereld uitvoert.

Geld op straat

„Al diegenen (maar die groep is niet zo groot), in wie het van binnen siddert en trilt van ingehouden dadendrang. Mensen met een veroveringsmentaliteit en beziel met ontembare werkdrijf en gloeiend van heilig vuur. Aan wie het geld toebehoort dat op straat ligt en waaraan de slappelingen hun dagelijks brood te danken hebben"

Wie bij deze beschrijvingen denkt aan een citaat uit een psychologisch leerboek, dat dwangneurosen beschrijft, heeft het bij het verkeerde eind. Want volgens Uitgeversmaatschappij Bonaventura gaat het hier om „het vlot en spontaan geschreven praktijkboek" *Het geld ligt op straat*, handelende over management met als enige richtsnoer: pure praktijk en geschreven door Lambert Fokkema, directeur van de Nederlandse Export Combinatie.

Nog enkele citaten uit dit boekje met vuistregels: „Verhaaltjes (hoe hardnekkig ook) dat een onderneming voor al een sociale taak heeft zijn natuurlijk sprookjes"

„De falers hebben de mond vol over sociale beweging, de medezeggenschap en de geëngageerdheid van de medewerker" „Getty, Deterding en Onassis hadden nog nooit van computers of wetenschappelijke benadering gehoord toen zij de juiste besluiten namen en hun immense vermogen creëerden. Daar mag u gerust een paar minuten over nadenken"

Na die bedenktijd rees bij ons het vermoeden dat het hier om een zeer geslaagde Aprilgrap van de zijde van Bonaventura moet handelen. Degene die van deze parodie wil genieten, moet in de winkel f. 9,50 neertellen voor 128 karig bedrukte pagina's.

W.F.

Bovendien wordt de ontwikkelingshulp van de ontwikkelde landen negatief beïnvloed, terwijl het er niet naar uitziet dat hulp uit de olieproducerende ontwikkelingslanden in de naaste toekomst zal worden gerealiseerd. Een mogelijk positief resultaat voor deze landen zal hierna worden behandeld.

Samenvatting

De meer algemene consequenties van de „oliecrisis" kunnen als volgt worden samengevat.

1. De olieproducenten (VS, olieproducerende landen van de Derde Wereld en multinationale ondernemingen) zullen veelal maatregelen hebben getroffen om hun gemeenschappelijke belangen zeker te stellen. Zij zullen dit sneller en effectiever kunnen doen dan de verbruikers (Europa, Japan en niet-olieproducerende landen van de Derde Wereld). De verbruikers kunnen dit misschien voorkomen door het sluiten van speciale internationale handelsverdragen, die in het verleden zo moeilijk te bereiken waren 4).
2. Het succesvolle optreden van de olieproducerende landen kan een stimulans zijn voor de Derde wereld ten einde de prijzen van haar producten op peil te houden. Brazilië, Columbia en Ivoorkust proberen dit reeds te doen met

3) *Time*, 4 februari 1974, blz. 34, „...Exxon meldde een winstverhoging van 83% uit olie aangekocht, geraffineerd en verkocht in Europa en elders in het Oostelijk Halfrond, tegenover een verhoging van slechts 16% uit haar transacties in de VS"

4) Volgens de suggestie van minister Pronk moeten deze overeenkomsten niet alleen trachten de productie, de voorraadvorming en de distributie te coördineren, maar zouden ze ook van toepassing moeten kunnen zijn op kapitaal.

Hypothecair krediet

DRS. P. PUISTER
DRS. D. SCHOUTEN

In de Consumentengids van oktober 1973 verscheen een artikel, waarin de meest voorkomende vormen van hypothecair krediet onderling werden vergeleken. In dat artikel werden slechts de belangrijkste uitkomsten vermeld, terwijl niet diep op de gebruikte veronderstellingen werd ingegaan. Hieronder behandelen Drs. P. Puister en Drs. D. Schouten, resp. hoofd en medewerker van de afdeling Economisch Onderzoek van de Consumentenbond het hypothecair krediet gedetailleerder dan destijds in de Consumentengids werd gedaan.

Het belangrijkste doel van dit artikel is de aspirant-kredietnemers zodanige informatie te verschaffen, dat deze op eenvoudige wijze kunnen constateren welke van de drie meest voorkomende vormen van hypothecair krediet onder diverse omstandigheden het voordeligst is. Wij denken deze doelstelling te kunnen verwezenlijken door in een coördinatensysteem break-even-curven te construeren.

Allereerst lijkt ons een beschrijving van de drie vormen zinvol. Het belangrijkste verschil schuilt in het aflossings-schema.

- A. Bij de lineair dalende lening wordt met gelijke tijdsintervallen telkens eenzelfde bedrag aan aflossing betaald.
- B. Bij de annuïteitenlening wordt met gelijke tijdsintervallen telkens een zodanig bedrag aan aflossing betaald,

hun pas opgerichte multinationale marketingorganisaties. Maar zij moeten niet uit het oog verliezen dat de succesvolle tactiek van de olieproducerende landen mogelijk werd gemaakt door de grootste olieproducent: de Verenigde Staten. Dat de belangen van de Verenigde Staten slechts gedeeltelijk en tijdelijk samenvallen met die van de andere olieproducenten wordt bewezen door de druk die Saudi Arabië nu uitoefent op de andere Arabische producenten om verdere olieprijsverhogingen te vermijden, nu de VS de verhoging heeft verkregen welke voldoende lijkt om hun binnenlandse productie op te voeren.

3. De „oliecrisis” helpt de VS in hoge mate in hun pogingen om weerstand te bieden aan de recentelijk ontstane economische blokken 5) en om opnieuw enkele van de omstandigheden te scheppen waarbinnen zij hun globale belangen kunnen nastreven. Ten einde dit te bereiken moet de olieprijs worden gestabiliseerd op het nieuwe hogere niveau en moet het internationaal monetair stelsel niet geheel worden verstoord, anders zou er een algemene economische oorlog kunnen ontstaan.

dat de som van aflossing en rente op iedere betalingsdatum gelijk is zolang het rentepercentage niet wordt veranderd.

- C. Bij de lening die levensverzekeraars verstrekken vindt de aflossing in zijn geheel aan het eind van de looptijd of bij eerder overlijden van de kredietnemer plaats. De kredietnemer is verplicht een gemengde verzekering op zijn leven af te sluiten met dezelfde looptijd als de lening. Bij een gemengde levensverzekering wordt het verzekerde bedrag uitgekeerd direct na het binnen de looptijd overlijden van de verzekerde, dan wel aan het eind van de looptijd indien de verzekerde nog in leven is. Met de uitkering, wanneer dan ook gedaan, moet de hypotheekschuld worden afgelost. Wanneer de verzekering winstdelend is, kan de uitkering groter zijn dan de schuld.

Bij de kredietvormen A en B zijn er alleen uitgaven. Deze bestaan uit afsluitprovisie, aflossingen en rente. Bij kredietvorm C is er behalve van uitgaven ook sprake van een ontvangst. De uitgaven bestaan uit rente, premies en, aan het eind van de looptijd of bij eerder overlijden van de kredietnemer, aflossing. De ontvangst bestaat uit de verzekeringsuitkering, wanneer ook gedaan.

Wij zouden de vergelijking kunnen uitvoeren door alle uitgaven die de kredietnemer in verband met elk van de drie kredietvormen sec na aftrek van de eventuele besparing aan inkomstenbelasting moet verrichten op het tijdstip van betaling te waarderen in guldens van het jaar van aangaan van de kredietovereenkomst en tenslotte bij kredietvorm C de zo verkregen som te verminderen met de verzekeringsuitkering, gewaardeerd op het moment van betaling in gul-

4. Gezien de huidige situatie van onzekerheid en wederaanpassing, zou de Derde Wereld, of zouden enige landen van de Derde Wereld, enig voordeel kunnen behalen indien zij in staat zouden zijn het ene ontwikkelde land tegen het andere uit te spelen.
5. Een positief gevolg van de „oliecrisis” is dat iedereen gedwongen wordt te gaan nadenken over het stellen van prioriteiten. Het is dan niet onmogelijk dat dit een herstructurering van de maatschappelijke orde tot gevolg heeft. In die zin dat eerbied voor ecologisch evenwicht de basis wordt voor economische beslissingen, en dat de rijke landen tot het inzicht komen dat het voor hen wel eens gunstig zou kunnen zijn de belangen van de arme landen als hun eigen belangen te beschouwen.

S. Sideri

5) Zie het artikel van schrijver dezes in de *Internationale Spectator*, 8 december 1972.

dens van het jaar van aangaan van de kredietovereenkomst. De aflossing en de verzekeringsuitkering zouden bij kredietvorm C met behulp van bekende sterftecijfers in de vergelijking kunnen worden betrokken. Voor de constructie van de break-even-curven zou vervolgens kunnen worden nagegaan onder welke omstandigheden de berekeningen voor twee kredietvormen tot dezelfde uitkomst leiden.

Wij geven echter de voorkeur aan een ander uitgangspunt. Wij veronderstellen dat de kredietnemer bij de kredietvormen A en B een overlijdensrisicoverzekering sluit die bij zijn overlijden een bedrag uitkeert ter grootte van de restantschuld. Deze veronderstelling sluit aan bij de dagelijkse praktijk, waarin inderdaad het sluiten van een risicoverzekering door de hypotheekgever bij de kredietvormen A en B vaak voorkomt. De uitkering bij overlijden wordt verder bij elk van de drie kredietvormen buiten beschouwing gelaten. De vergelijking kan nu uitgevoerd worden door van de drie kredietvormen alle uitgaven (bij de kredietvormen A en B met inbegrip van de premies voor de risicoverzekering) na aftrek van de eventuele besparing op inkomstenbelasting, op het moment van betaling te waarderen in guldens van het jaar van aangaan van de kredietovereenkomst, vervolgens te sommeren en bij kredietvorm C tenslotte de zo verkregen som te verminderen met de uitkering aan het eind van de looptijd gewaardeerd in guldens van het jaar van aangaan van de kredietovereenkomst.

Het voor elke kredietvorm aldus verkregen resultaat duiden wij aan met totale (= over de gehele looptijd) reële (= gemeten in guldens van het jaar van aangaan van de kredietovereenkomst) netto (= na aftrek van besparing op inkomstenbelasting) lasten (= uitgaven minus ontvangsten). We vergelijken de kredietvormen dus slechts voor die gevallen, waarin de kredietnemer de eindstreep haalt.

Wij zijn van mening, dat de aspirant-kredietnemer bij onze methode zijn situatie gemakkelijker dan bij de hierboven eerst beschreven techniek van vergelijking kan identificeren met de situaties, waarvoor wij de berekeningen maken. De vraag doet zich nu voor welke van de vele in het geding zijnde variabelen men langs de assen van het beoogde coördinatenstelsel zal afzetten. Eén van de eisen die aan een publikatie van de Consumentenbond gesteld mag worden is dat zoveel mogelijk leden er iets aan hebben. Ieder lid heeft zijn eigen persoonlijke omstandigheden. Een belangrijke persoonlijke omstandigheid met betrekking tot de vraag welke kredietvorm het voordeligst is, is het belastbare gedeelte van het inkomen, de zgn. belastbare som. De hoogte hiervan is bepalend voor het marginale inkomstenbelastingtarief. Daarnaast is de invloed van de inflatie, blijkens correspondentie met leden, voor velen intrigerend. Wij hebben daarom besloten deze beide variabelen, het marginale belastingtarief en het inflatiepercentage, langs de assen af te zetten.

Zonder de verwezenlijking van de doelstelling al te veel geweld aan te doen lijkt het mogelijk de anders zeer omvangrijke rekenwerkzaamheden (het bepalen van een groot aantal punten van niet-lineaire break-even-curven) aanzienlijk te beperken, door slechts voor ieder van een kleine reeks gehele inflatiepercentages, in combinatie met elk van de marginale belastingpercentages uit het huidige schijven-tarief, te berekenen welke kredietvorm de laagste totale reële netto lasten met zich meebrengt. Deze beperking heeft tot gevolg, dat er geen werkelijke break-even-curven kunnen worden geconstrueerd. Er zal slechts kunnen worden aangegeven tussen welke inflatie- en marginale belastingpercentages break-even-punten liggen.

Zowel met betrekking tot de veronderstellingen ten aanzien van het belastingtarief en het inflatiepercentage als met betrekking tot enkele andere beperkingen is een nadere toelichting gewenst, alvorens de resultaten van enkele berekeningen te geven.

Veronderstellingen

Het belastingtarief

Hantering van het marginale belastingtarief betekent, dat de berekeningen van toepassing zijn op hen die voor de keuze staan een huis te kopen of de koop achterwege te laten.

Wij hebben aangenomen, dat het inkomen van de kredietnemer tijdens de looptijd van de lening geleidelijk stijgt, waardoor hij in de loop der jaren in een allengs hoger marginaal belastingtarief valt. De eerder genoemde beperking van de rekenwerkzaamheden heeft tot gevolg, dat de belastingbesparing voor de kredietnemer, marginaal beschouwd, ieder jaar een percentage van het aftrekbare bedrag belooft, dat exact gelijk is aan één van de marginale belastingpercentages. Dit impliceert weer, dat de aftrekbare bedragen uit hoofde van de hypothecaire lening voor de kredietnemer niet betekenen, dat hij in een lager marginaal belastingtarief valt.

Het aantal jaren, dat op een kredietnemer een bepaald marginaal belastingpercentage van toepassing is, hangt af van de stijging van zijn belastbare som en van het verschil tussen hoogste en laagste belastbare som waarvoor het desbetreffende marginale percentage geldt. Door de jaarlijkse nominale stijging van de belastbare som te splitsen in een reële en een inflatoire component wordt het mogelijk op eenvoudige wijze met behoud van de toepassing van de huidige marginale belastingtarieven de invloed van de inflatie op de elk jaar door de kredietnemer te betalen belasting naar believen te compenseren. Deze compensatie wordt bereikt door bij het berekenen van het aantal jaren, dat de kredietnemer binnen een bepaald marginaal tarief valt, de totale stijging van de belastbare som te verminderen met een groter gedeelte van de inflatoire stijging, naarmate de gewenste „inflatiecorrectie” groter is.

Wanneer:

- de jaarlijkse inflatie $= i$
- de jaarlijkse stijging van de belastbare som van de kredietnemer $= s$
- de belastbare som, die de ondergrens vormt van een bepaald marginaal belastingtarief $= y$
- de bovengrens van datzelfde tarief $= y + a$
- de inflatiecorrectie $= c (0 \leq c \leq 1)$
- het aantal jaren dat de kredietnemer binnen het belastingtarief met als grenzen de belastbare sommen y en $y + a$ valt $= n$

kunnen we de volgende vergelijking opstellen:

$$n = (1 + s - ci) \log \left(1 + \frac{a}{y} \right)$$

Als belastbare som in het jaar van afsluiting van het krediet wordt door ons voor het 25%-tarief arbitrair een bedrag van f. 8.000 verondersteld. Bij de hogere tarieven wordt als belastbare som in het jaar van aangaan van de kredietovereenkomst telkens de ondergrens voor 1973 van het desbetreffende tarief aangenomen. Het moment van aangaan van de kredietovereenkomst wordt geacht het begin van de looptijd te zijn.

Inflatiepercentage

Wanneer men inflatie definieert als stijging van het prijsniveau, mag voor het langs de X-as afgezette percentage in plaats van „inflatie” gelezen worden „rente waartegen constant gemaakt” of „opbrengst die de kredietnemer weet te behalen”. Wanneer men het laatste doet, geven de verticale delen van de lijnen in de figuren aan tussen welke twee gehele percentages de netto-opbrengst van het verschil in jaarlijkse nominale netto-lasten bij gegeven percentages marginale belastingbesparing moet liggen, wanneer de kredietnemer aan het eind van de looptijd bij twee kredietvormen hetzelfde eindresultaat wil behalen. De horizontale delen

van de lijnen geven aan tussen welke percentages de belastingbesparing moet liggen om hetzelfde eindresultaat te bereiken bij de vermelde opbrengstpercentages.

Gemengde verzekering

Wij hebben aangenomen, dat de gemengde verzekering, die de kredietnemer sluit, winstdelend is. Winstdeling vindt veelal plaats in de vorm van een verhoging van het verzekerde bedrag zonder premieverhoging.

Voorts zijn wij van de veronderstelling uitgegaan, dat de winstbijschrijving afhankelijk is van de rente op nieuwe staatsleningen en dat het rentepercentage gelijk is aan het inflatiepercentage. Voor de kartelmaatschappijen gaan wij uit van een verhoging van het oorspronkelijk verzekerde kapitaal van:

- 1 % per jaar bij een inflatie van 5%;
- 1,5% per jaar bij een inflatie van 6%;
- 2 % per jaar bij een inflatie van 7%;
- 3 % per jaar bij een inflatie van 8%;
- 4 % per jaar bij een inflatie van 9%;
- 5 % per jaar bij een inflatie van 10%;

Er zijn kartelmaatschappijen die niet of niet op iedere winstdelende polis een dergelijke winstbijschrijving doen. Een advertentie van De Utrecht leerde ons recentelijk, dat de winstbijschrijving over 1972 2% van het verzekerde kapitaal bedroeg. Concordia maakt reclame met 1,6%.

Maatschappijen verschillen niet alleen qua winstbijschrijving. Een kartelmaatschappij verschilt van een niet-kartelmaatschappij bovendien vaak qua premie. Daarom is ook een figuur opgenomen met gemengde verzekering bij een goedkope maatschappij (Centraal Beheer). Voor de winstbijschrijving van deze maatschappij zijn bij benadering de volgende percentages van het oorspronkelijk verzekerde kapitaal van toepassing, indien het rendement op staatsleningen gelijk zou zijn aan het inflatiepercentage.

- 1/3% per jaar bij een inflatie van 5%;
- 3/4% per jaar bij een inflatie van 6%;
- 1 1/2% per jaar bij een inflatie van 7%;
- 2 1/2% per jaar bij een inflatie van 8%;
- 3 3/4% per jaar bij een inflatie van 9%;
- 5 % per jaar bij een inflatie van 10%.

Bij deze maatschappij kan men in plaats van winstbijschrijving korting op de premie krijgen. De premiekorting komt bij onze veronderstellingen niet zo voordelig uit als de winstbijschrijving, maar nog wel voordeliger dan de kartelmaatschappijen.

Algemene veronderstellingen

Tenslotte vermelden we nog, dat aan alle berekeningen de volgende veronderstellingen ten grondslag liggen:

- gedurende de looptijd van de lening treedt geen verandering op in het rentepercentage;
- gedurende de looptijd van de lening treedt geen verandering op in de stijging van het prijsniveau;
- gedurende de looptijd van de lening treedt geen verandering op in de verzekeringstarieven. Bij de meeste maatschappijen geldt inderdaad, dat de premie voor de gehele duur van de verzekering bij het afsluiten vastligt. Centraal Beheer echter behoudt zich het recht voor de tarieven eens in de vijf jaar te herzien;
- als premies voor de risicoverzekeringen bij de kredietvormen A en B worden de in Nederland individueel laagst gevraagde ingecalculleerd.

De berekeningen

Behalve de hoogte van het marginale belastingtarief en de inflatie, is de waarde van de volgende variabelen van invloed op de uitkomst van de berekeningen.

- a. looptijd van de lening;
- b. leeftijd hypotheekgever bij het aangaan van de kredietovereenkomst;
- c. inflatiecorrectie van de inkomstenbelasting;
- d. reële stijging van de belastbare som van de kredietnemer;
- e. rentevergoeding;
- f. premieniveau van de gemengde verzekering;
- g. winstbijschrijvingsniveau van de gemengde verzekering;
- h. afsluitprovisie bij kredietvormen A en B.

In tabel I geven we voor elke combinatie van belasting- en inflatiepercentage het totale reële netto verschil tussen de kredietvorm met de laagste en die met de op één na laagste lasten indien het krediet f. 100.000 bedraagt, wanneer aan de variabelen a t/m h een bepaalde waarde wordt toegekend; figuur 1 geeft aan welke kredietvorm dan de laagste totale reële netto lasten met zich brengt.

Om de invloed van veranderingen in de waarde van elk van de variabelen genoemd onder a t/m g te demonstreren wordt in de figuren 2 t/m 9 telkens aan één van hen een andere waarde toegekend dan in tabel I en figuur 1. In figuur 10 wordt aan twee variabelen een andere waarde toegekend. Het gaat hier om een lagere premie voor de gemengde verzekering dan bij figuur 1; de maatschappij die deze premie hanteert heeft tevens een andere winstbijschrijving.

Geheel buiten deze systematiek vallen tenslotte de figuren 11 en 12. Zij geven aan hoe de uitkomsten luiden, wanneer het rentepercentage gelijk is aan het inflatiepercentage + 1/2, respectievelijk wanneer de kredietnemer na tien jaar de restantschuld aflost. Bij de vervroegde aflossing is aangenomen, dat de verzekeringsmaatschappij bij kredietvorm C de gehele wiskundige reserve aan de kredietnemer uitkeert.

Tabel I.

Vershil tussen de totale netto lasten van goedkoopste en één na goedkoopste kredietvorm in guldens van het jaar van aangaan van de kredietovereenkomst bij een kredietbedrag van f. 100.000.

m(%)	5	6	7	8	9	10
71	804	728	115	747	587	3
69	740	673	78	724	575	1
66	469	504	41	661	526	30
63	19	104	361	416	357	159
58	918 ^{a)}	603	847	25	52	401
49	639	1750 ^{a)}	1312 ^{a)}	734	607	844
39	1328	1112	2941 ^{b)}	1718 ^{a)}	1373 ^{a)}	1437 ^{a)}
31	3671	1018	1042	2615 ^{b)}	2667 ^{a)}	2621 ^{a)}
25	4652	1889	290	1964 ^{b)}	3246 ^{b)}	3184 ^{a)}

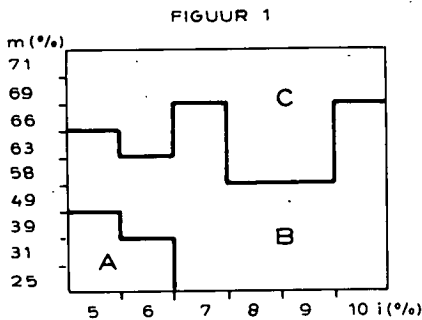
a) C - B b) A - B

a = 30 jaar; b = 30 jaar; c = 75%; d = 1 1/2%; e = 8 1/2%; f: op niveau van kartelmaatschappijen; g: op niveau van kartelmaatschappijen (overrentedeling); h = 1 1/2%.

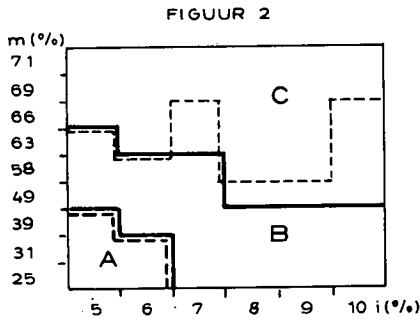
De bij de figuren gebruikte letters hebben de volgende betekenis:

- i = inflatie (stijging van het prijsniveau);
- m = marginale inkomstenbelasting voor de kredietnemer bij het aangaan van de kredietovereenkomst;
- Kredietvorm A = lineair dalende lening annex risicoverzekering;
- Kredietvorm B = annuïteitlening annex risicoverzekering;
- Kredietvorm C = lening annex gemengde verzekering;
- a = looptijd van de lening;
- b = leeftijd van de hypotheekgever bij het aangaan van de kredietovereenkomst;
- c = „inflatiecorrectie” van de inkomstenbelasting;

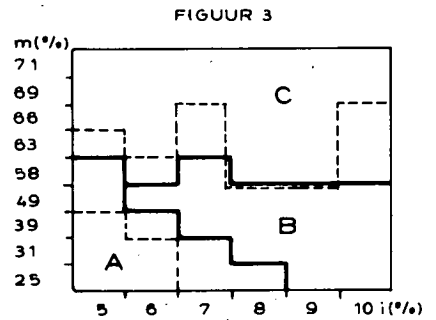
Welke van de kredietvormen A, B en C geeft de laagste totale reële netto lasten?

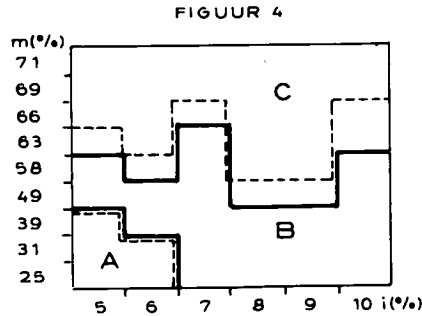
a = 30 jaar; b = 30 jaar; c = 75%; d = 1½%; e = 8½%; f: op niveau van kartelmaatschappijen; g: op niveau van kartelmaatschappijen (overretdedeling); h = 1½%.

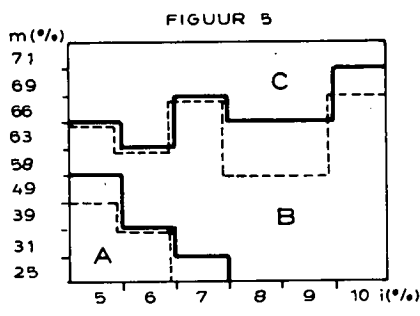
Looptijd a = 25 jaar, overigens als figuur 1. --- = curven van figuur 1.

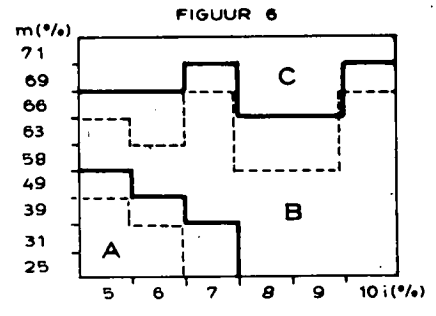
Leeftijd b = 40 jaar, overigens als figuur 1. --- = curven van figuur 1.

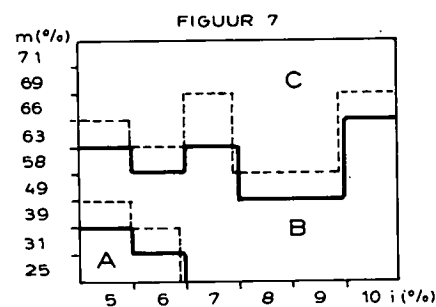
Inflatiecorrectie c = 50%, overigens als figuur 1. --- = curven van figuur 1.

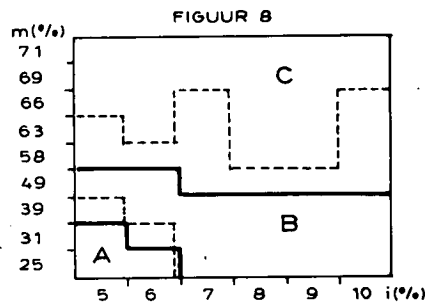
Inflatiecorrectie c = 100%, overigens als figuur 1. --- = curven van figuur 1.

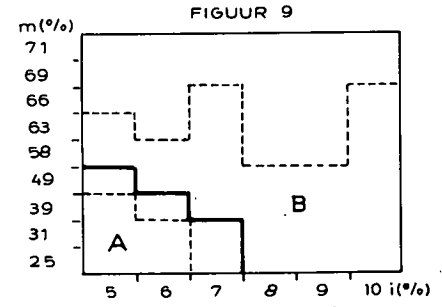
Reële stijging van de belastbare som van de kredietnemer d = 0%, overigens als figuur 1. --- = curven van figuur 1.

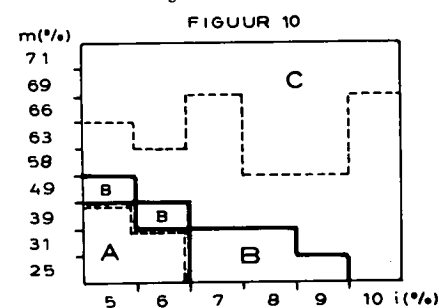
Reële stijging van de belastbare som van de kredietnemer d = 3%, overigens als figuur 1. --- = curven van figuur 1.

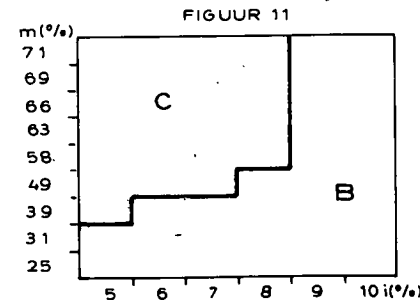
Rentevergoeding e = 7½%, overigens als figuur 1. --- = curven van figuur 1.

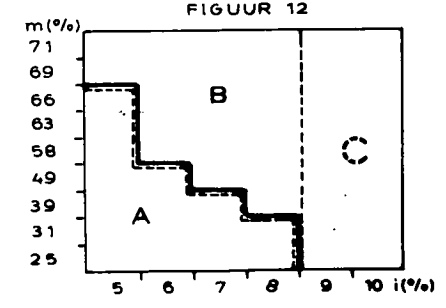
Rentevergoeding e = 9½%, overigens als figuur 1. --- = curven van figuur 1.

Premie f en winstbischrijving g op niveau van één van de niet-kartelmaatschappijen, overigens als figuur 1. --- = curven van figuur 1.

Rentevergoeding e = (i + ½)%, overigens als figuur 1.

--- als figuur 1, maar met vervroegde aflossing van de restantschuld na 10 jaar. --- als figuur 10, maar met vervroegde aflossing van de restantschuld na 10 jaar.

- d = jaarlijkse reële stijging van de belastbare som van de kredietnemer;
- e = jaarlijkse rentevergoeding;
- f = premie voor de gemengde verzekering;
- g = winstbischrijving op de gemengde verzekering;
- h = afsluitprovisie bij kredietvormen A en B;

Toelichting bij tabel 1 en de figuren 1 t/m 12

Zowel de tabel als de figuren kan men in vakken ingedeeld denken. Ieder vak vertegenwoordigt een combinatie van een geheel

percentage uit de reeks inflatiepercentages van 5 t/m 10 en een marginaal inkomstenbelastingpercentage uit het huidige schijventarief. Voor iedere combinatie is uitgerekend welke van de kredietvormen A, B en C de laagste totale reële netto lasten geeft. In figuur 1 is dat bij 5% inflatie en 39% marginale inkomstenbelasting kredietvorm A. Vak (5;39) zou daarom gemerkt kunnen worden met de letter A. Niet in ieder vak afzonderlijk, maar in de verzameling van aan elkaar grenzende vakken, waarin dezelfde kredietvorm de laagste totale reële netto lasten geeft, is echter de toepasselijke letter vermeld. De getekende begrenzingen van de verzamelingen van vakken kunnen beschouwd worden als benaderingen van break-even-curven. In figuur 1 bijvoorbeeld ligt, wanneer de inflatie 5% is, een werkelijk break-even-punt van de totale reële netto lasten van de kredietvormen A en B ergens tussen 39% en 49% marginale inkomstenbelasting; wanneer de marginale inkomstenbelasting 39%

is ligt een „break-even-punt” ergens tussen 5% en 6% inflatie.

Welke kredietvorm in tabel 1 de laagste totale reële netto lasten geeft, is af te leiden uit de „break-even-lijnen” uit figuur 1. De kredietvorm met de op één na laagste lasten is voor een bepaald vak in het algemeen de vorm aan de andere zijde van de dichtstbijzijnde „break-even-lijn”. In twijfelgevallen is aangegeven welke kredietvormen het vermelde verschil in lasten opleveren.

Als voorbeeld van interpretatie van een figuur geven wij hieronder de uitkomsten van onze berekeningen, zoals die af te leiden zijn uit figuur 1.

Kredietvorm A geeft de laagste totale reële netto lasten bij de volgende combinaties van inflatie en marginale inkomstenbelasting:

Inflatie	Marginale inkomstenbelasting bij aangaan van de kredietovereenkomst
5%	39% of minder
6%	31% of minder

Kredietvorm B geeft de laagste totale reële netto lasten bij de volgende combinaties van inflatie en marginale inkomstenbelasting:

Inflatie	Marginale inkomstenbelasting bij aangaan van de kredietovereenkomst
5%	49% t/m 63%
6%	39% t/m 58%
7%	66% of minder
8%	49% of minder
9%	49% of minder
10%	66% of minder

Kredietvorm C geeft de laagste totale reële netto lasten bij de volgende combinaties van inflatie en marginale inkomstenbelasting:

Inflatie	Marginale inkomstenbelasting bij aangaan van de kredietovereenkomst
5%	66% of meer
6%	63% of meer
7%	69% of meer
8%	58% of meer
9%	58% of meer
10%	69% of meer

Conclusies uit de figuren

Omtrent de invloed op de kredietkeuze van andere variabelen, naast inkomstenbelasting en inflatie, valt iets af te leiden uit vergelijking van de figuren 2 t/m 10 met figuur 1.

Figuur 2

Hiertuit blijkt dat een 5 jaar kortere looptijd op de positie van

onze „break-even-curven” geen invloed heeft bij de lagere inflatiepercentages. Bij de hogere inflatiepercentages wordt kredietvorm B in minder gevallen en kredietvorm C in meer gevallen aantrekkelijk.

Figuur 3

Het verschuiven van de curven bij hogere leeftijd is een gevolg van de sterkere stijging van de verzekeringspremie bij kredietvorm B dan bij kredietvorm C (voor zover het gaat om het risicodeel van de premie) en kredietvorm A.

Figuren 4, 5, 6 en 7

Het effect van een kleinere (grotere) inflatiecorrectie heeft dezelfde richting als dat van een grotere (kleinere) inkomensstijging (zie de sub-paragraaf over het belastingtarief). Beide leiden er o.a. toe, dat de „break-even-lijn” tussen de kredietvormen B en C meestal iets lager (hogere) komt te liggen.

Figuren 8 en 9

De hypotheekrente heeft duidelijk de grootste invloed op de lasten van kredietvorm C. Deze is bij een één procent lagere rente in veel meer gevallen de vorm met de laagste totale reële netto lasten. Bij een één procent hogere rente verdwijnt hij geheel van het toneel.

Figuur 10

Bij een 20% lagere premie voor de gemengde verzekering ligt kredietvorm C goed in de markt wanneer tenminste de winstuitkering op behoorlijk niveau blijft.

Ten aanzien van de figuren 11 en 12 valt het volgende te vermelden. Opmerkelijk in figuur 11 is de afwezigheid van een gebied, waarin kredietvorm A de laagste lasten geeft. Uit figuur 12 is op te maken, dat men bij vervroegde aflossing na 10 jaar meestal bij kredietvorm A of B op de laagste totale reële netto lasten komt.

Tot slot moet nog worden opgemerkt, dat een verandering van de grensbedragen in het schijventarief van de inkomstenbelasting geen invloed zal hebben op de positie van de „break-even-curven” in de figuren, mits de aantallen jaren, waarin de kredietnemer in de verschillende belastingschijven vertoeft, geen wijziging ondergaan.

Appendix

Toen bovenstaand artikel in concept gereed was verscheen in *Intermediair* no. 49 van 14 december 1973 een publikatie over hetzelfde onderwerp van de hand van Prof. Dr. R. Bannink en Drs. J. van der Hilst. Bannink en Van der Hilst hanteren op sommige punten andere veronderstellingen dan wij. Daarom komen hun conclusies niet geheel met die van ons, zoals die blijken uit onze figuren, overeen. Onder de veronderstellingen van Bannink en Van der Hilst zijn er enkele die ons niet erg reëel voorkomen. Zo gaan zij ervan uit, dat het inkomen van de kredietnemer niet stijgt gedurende de looptijd van de lening. Voorts wordt aangenomen, dat het bedrag van de gemengde verzekering gelijk is aan slechts 80% van de hypothecaire lening.

P. Puister
D. Schouten

esb

Mededelingen

La structure urbaine de l'Europe

Van 30 mei t/m 1 juni 1974 organiseert de „Association de Science Régionale de Langue Française” (ASRDLF) een congres over „La structure urbaine de l'Europe: faits, théories, idées” in de Erasmus Universiteit Rotterdam, Burg. Oudlaan 50.

Aan dit congres werken mee: P. A. Klein, J. R. Boudeville, A. K. H. Hottes, B. Hristo Marinov, A. M. A. Micklewright, P. Juillard, L. H. Klaassen, H. W. Richardson, Ph. Pinchemel, A. R. Courbis, B. S. Wickham, A. J. Hendriks, J. P. Massonnie, P. Nijkamp en J. H. P. Paelinck.

Toegangsprijs: gratis voor leden ASRDLF en ca. f. 60 voor niet-leden. Inlichtingen en aanmeldingen: Drs. E. F. Bruining, Erasmus Universiteit Rotterdam, Burg. Oudlaan 50, tel.: (010) 14 55 11.

Industriepolitiek

Op zaterdag 27 april a.s. van 10.00 - 16.00 uur organiseert de Dr. Wiardi Beckmanstichting in Hotel-Restaurant Smits te Utrecht een conferentie over industriepolitiek. Aan de orde komen sectorale en regionale aspecten van industriepolitiek. Inleidingen zullen worden gehouden door Mr. H. Versloot, Drs. W. J. van Gelder en Drs. J. Louwman.

Aanmeldingen en inlichtingen: WBS, Tesselschadestraat 31, Postbus 6070, Amsterdam, tel.: (020) 12 58 11.

Derde nota ruimtelijke ordening

Op dinsdagavond 23 april a.s., 19.30 uur, organiseert Panta Rei, de Kring van Afgestudeerden der NEH, een openbare discussie over de *Oriënteringsnota Ruimtelijke ordening*. Er zullen inleidingen worden gehouden door:

- Prof. Ir. N. A. de Boer: De betekenis voor de regio;
- Prof. Dr. J. G. Lambooy: De verhouding tussen doeleinden en instrumenten.

Plaats: Erasmus Universiteit Rotterdam, zaal D - 5, Burg. Oudlaan 50.

Prof. Dr. Ir. J. Goudriaan

Het bericht van Goudriaans overlijden op de leeftijd van tachtig jaar op 22 maart 1974 doet ons terugdenken aan een zeer goed gevulde collegezaal in het NEH-gebouw aan de Pieter de Hoochweg op een donderdagmiddag, ongeveer 1934-1935. Een ietwat kleine man, betreedt deze zaal met grote, doch vrij vlugge tred, haalt — op het podium aangekomen — een enigszins verkreukeld groot vel papier uit zijn binnenzak, begint te spreken. Onmiddellijk boeit hij zijn gehoor, vrijwel niemand wordt door wat dan ook afgeleid, er heerst spanning, het „dictaat maken” is moeilijk, het gaat wat vlug. Enkele uitdagende of zeer kernachtige uitspraken, citaten van beroemde schrijvers prikkelen zijn gehoor; de leerstof is nuchter, prozaïsch: kostprijsberekening, desondanks spannend. De spanning breekt, wanneer het enigszins verkreukeld papier, verrijkt met een nieuwe potloodstreep, weer in de binnenzak verdwijnt. Prof. Dr. Ir. J. Goudriaan Jr. verlaat met dezelfde grote, vlugge tred de zaal. En dat van 1926 tot 1949; sedert 1936 bovendien te Delft. Op andere uren en ten dele in andere collegejaren zijn andere onderwerpen aan de orde: Organisatie van de ondernemingen Psychologie in het bedrijfsleven. Op de achtergrond duidelijk de praktijk, er spreekt een actief „manager” van een grote onderneming, in de jaren dertig bij Philips, later — een vooral voor hem volkomen andere wereld — bij de Spoorwegen; toch overheerst de ontzagwekkend beleden man van wetenschap. Daarnaast zijn engagement met de economische en politieke vragen van de dag: diepe depressie, werkloosheid, schier eindeloze deflatie, devaluatie, fascisme, Eenheid door Democratie. Hoe kan één man voor dit alles de energie, de tijd en de moed vinden?

Goudriaan kan vermoedelijk de eerste bedrijfskundige in ons land genoemd worden. De onderdelen van zijn onderwijsstaak, hierboven genoemd, wijzen daar reeds op, maar ook blijkt telkens duidelijk zijn Delftse achtergrond: techniek en wiskunde. Ook zijn omschrijving van „bedrijfseconomie”: „De bedrijfseconomie heeft tot taak ons wetenschappelijk inzicht te verschaffen in de middelen en methoden om een bedrijf zo goed mogelijk te leiden” 1).

Het is bijzonder jammer, dat Goudriaan door zijn vertrek naar Zuid-Afrika in 1949 de ontwikkeling van de bedrijfskunde niet heeft meegemaakt. De variabele budgettering — opgekomen in depressietijd — en beslissingscalculaties speelden in zijn onderwijs een grote rol; bij de laatste is wat wij thans de variabele kostencalculatie noemen duidelijk te onderkennen. In geschrifte waren zijn persoonlijke bijdragen tot de ontwikkeling van de bedrijfseconomie beperkt, maar achter hem werkten de „Philips-scribenten”: M. J. van der Ploeg, P. Bakker, J. G. Stridiron, om er enkele te noemen. In hun boeken is veel van Goudriaans *denken* en *doen* terug te vinden. Een opvallend duidelijke ondertoon in zijn bedrijfseconomische gedachtenwereld is zijn streven naar egalitatie van het activiteitsniveau van de onderneming: „to peak off business”. Daarbij stonden „the economics of overhead costs” centraal, J. M. Clark, bekend door zijn uitspraak: „different costs for different purposes”, was verplichte literatuur.

Zijn grote belangstelling voor de centrale problemen van het geldwezen, ongetwijfeld ingegeven door de desastreuze invloed van eerst deflatie en later inflatie op de gang van zaken in het economische leven, is bekend. Een van de gangmakers in de Vereniging voor Waardevast Geld in de jaren dertig, de ontwerper van de zgn. grondstoffenvaluta, recentelijk nog de man, die in dit blad de kwalijke gevolgen van inflatie in een boeiende reeks artikelen uiteenzette 2). Ook voor de bedrijfshuishouding besteedde hij veel aandacht aan de manier, waarop met inflatie in calculatie en administratie rekening gehouden moet worden.

Het is zeer de vraag, of Goudriaans werkelijke belangstelling wel meer naar de bedrijfseconomie dan naar de algemene economie uitging. Zijn in 1939 uitgesproken stelling, dat „al wat er aan werkelijke exacte wetenschappelijke waarheid op economisch gebied bestaat (zich) laat ... samenvatten in een dun boekje van misschien twaalf of zestien bladzijden”, getuigt niet van grote belangstelling voor de laatste, maar het in 1951 gepubliceerde boek van 250 bladzijden over *Economie in zestien bladzijden* demonstreert zelf het tegendeel.

De concentratie in „zestien bladzijden” blijkt vooral te berusten op de toewijzing van zeer fundamentele leerstukken aan de bedrijfseconomie en op het invoeren van onbepaalde grootheden, het welk wegens onvruchtbaarheid „een belangrijk deel van de economische theorie en van de econometrie van de agenda (doet) verdwijnen” 3). Het tekent weer de manager in de wetenschapsman, de combinatie van *denken* en *doen* ter realisering van een bepaald doel, dat hoofdstuk V: „De regulatie van de economische activiteit” verreweg het grootste en voor ons het meest boeiende hoofdstuk is.

De mens Goudriaan is bepalend voor de keuze van het doel: economische stabiliteit als voorwaarde voor het geluk der mensheid. Men zou anno 1974 bijna wensen, dat *Socialisme zonder dogma's* uit 1933 opnieuw in de algemene belangstelling zou komen. Ontdaan van de tekenen des tijds bevat het veel, dat nu actueel is. „Ik predik U een zeer manlijk, een zeer viriel ideaal. Een oneindige, onbeperkte, onaantastbare, teedere en innige liefde voor de menschheid. Een zeer critische, een zeer scherp zoekende, keurende, wikkende en wegende houding tegenover alle maatregelen, die het welzijn der menschheid kunnen dienen. En dan de moed om op uw eigen inzicht te vertrouwen en door te tasten” 4). En ten slotte de allerlaatste zin: „Liefde tot menschheid, wil tot daden voor haar welzijn, een sterk creatief en kritisch intellect gericht op haar zaak — dit is het hele socialisme: het Socialisme zonder dogma's” 5). Dit bevat enkele duidelijke trekken van Goudriaans zelfportret. Een ondogmatisch socialist of een zeer menslievende liberaal? Voor nu ware het wenselijk in te zien, dat tussen beide nauwelijks verschil bestaat.

R. Burgert

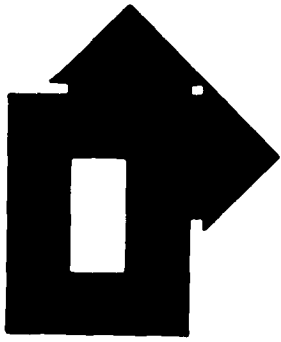
1) *Die ontwikkeling van die bedrijfsseconomie*, oratie Pretoria, 1949.

2) De sociologie van de chronische inflatie, *ESB*, 23 februari, 1 maart en 8 maart 1972; Nationale en internationale elementen van chronische inflatie, *ESB*, 16 mei, 27 juni, 11 juli en 25 juli 1973.

3) *Economie in zestien bladzijden*, 1952, blz. VII en blz. 20.

4) *Socialisme zonder dogma's*, 1933, blz. 124.

5) Idem blz. 129.

Inkomensbeleid als vanouds

A. F. VAN ZWEEDEN

De verkiezingen voor de Provinciale Staten hebben een nieuw bewijs aangedragen voor de aloude stelling dat onder een kabinet met progressieve inslag de bestuurbaarheid van het sociaal-economisch gebeuren er gemakkelijker op wordt. Immers, niet alleen kon het kabinet-Den Uyl uit de stembusuitslag opmaken dat zijn beleid steun onder de kiezers vindt, opmerkelijk is vooral de winst die de Partij van de Arbeid behaalde op de CPN, waarmee werd aangegevoerd dat ook de werknemers in communistische bolwerken als Amsterdam en Groningen zich in dat beleid herkennen en dat ondanks de campagne van de communisten tegen de loonmaatregel.

Vakbeweging en kabinet behoeven zich geen zorgen te maken over een herhaling van het Fré Meis-effect, dat in het begin van dit decennium een van de hoofdoorzaken was van de crisis in de vakbeweging.

Het beleidsprogramma dat juist voor de Statenverkiezingen bekend werd gemaakt, moet indruk hebben gemaakt op de werknemers „aan de basis”. Dit programma is een omzichtige keus uit de door werkgevers en werknemers aangeboden alternatieven, maar het resultaat komt zo dicht in de buurt van het voorkeurspakket van de vakcentrales, dat deze geen behoefte meer hadden aan een moeizaam bevochten onderhandlingsresultaat waarvoor concessies hadden moeten worden gedaan die misschien bij de achterban niet in de smaak waren gevallen.

Voor de werkgevers gold eigenlijk hetzelfde. Ook zij zagen geen heil in een akkoord dat hun onderhandelaars moeilijk tegenover hun achterban hadden kunnen verantwoorden. Het gesprek in de Stichting van de Arbeid kon in een welwillende sfeer worden gevoerd, omdat de partners alleen maar een advies aan de regering behoeften uit te brengen. Zij konden het aan het kabinet overlaten de knoop te ontwarren. Alleen de vertegenwoordigers van het midden- en kleinbedrijf hadden geen vrede met het resultaat. In duidelijke bewoordingen schetsten zij hoe hard de loonkostenstijging die uit het arbeidsvoorwaardenpakket voortvloeit, aankomt voor de zelfstandige kleine middenstanders.

Maar voor het overige was alles weer als vanouds. Als in de dagen van de geleide loonpolitiek werd weer afgedongen op cijfertjes achter de komma. Zo trachten de werkgevers aan te tonen dat het uitgangspunt van de regering, een reële verbetering van 1% voor werknemers met een inkomen in 1973 van ca. f. 13.000, overschreden wordt. De koopkrachtverbetering van deze groep zou, althans voor de werknemers met een januaricontract, 1,5% bedragen en van de groep van f. 17.500 0,5%. Het nivellerend effect van de maatregelen hakt er volgens de becijferingen van de werkgevers zo hard in, dat het reëel besteedbare inkomen van de groep van f. 24.000 al met 0,5% achteruit gaat, die van f. 36.000 2%, de groep van f. 48.000 ongeveer 3% en inkomens van f. 72.000 3,5%.

Wie deze berekeningen beziet zal zich minder verbazen over het feit dat de vakcentrales zo gemakkelijk konden heenstappen over het loslaten van de aftopping bij de prijscompensatie. Ze konden immers meer dan tevreden zijn met het nivellerings-effect dat voortvloeit uit de gelijke nominale arbeidsvoorwaardenverbetering met een derde tranche van vijftien gulden voor iedereen en uit de belastingmaatregelen.

Dit resultaat was er bij vrij overleg nooit uitgekomen. Het is ook alleen maar aanvaardbaar onder de uitzonderlijke omstandigheden waarin onze economie is komen te verkeren met een tot enkele procenten gereduceerde groei van het nationaal produkt en met een bestedingsverlies als gevolg van de ruilvoetverslechtering dat berekend wordt op ca. f. 4,5 mrd. Onder die omstandigheden kan gesteld worden dat eigenlijk niemand er in reëel besteedbaar inkomen op vooruit kan gaan. Voor zover er nog iets te verdelen valt is het alleen maar rechtvaardig wanneer dat beetje ten goede komt aan de laagste inkomens.

Het bestedingsverruimende beleid van de regering roept toch enkele vragen op die beslissend zullen zijn voor het „ex-post”-resultaat. In feite wordt immers een anticiperend beleid gevoerd. De regering hoopt een terugval van de bestedingen te voorkomen. Daarom wil zij de ruilvoetverslechtering niet op-

vangen in de lonen door een drempel bij de prijscompensatie toe te passen.

Bij een prijsstijging van 10 à 11% betekent dat een loonkostenstijging die gemakkelijk boven 15% kan uitkomen, in sommige loonintensieve sectoren nog veel meer. Het optimale resultaat dat het kabinet beoogt is, een beperking van de verwachte stijging van de werkloosheid tot een jaargemiddelde dat onder 130.000 komt te liggen. De werkloosheidscijfers bevatten een harde structurele kern die niet met Keynesiaanse maatregelen is te bestrijden. De vraag is in hoeverre de bedrijvigheid zo kan worden aangewend met de fiscale stimulansen voor consumptieve bestedingen en investeringen in gebouwen en outillage en met de extra overheidsuitgaven dat de conjuncturele component in de werkloosheid wordt geëlimineerd.

De regering loopt met haar programma ook vooruit op de toekomstige extra opbrengsten uit het aardgas. Daarmee wordt een forse vermindering van het batig saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans en een tijdelijk vergroot begrotingstekort gemotiveerd. Inderdaad kan minister Duisenberg wel enig voorschot nemen op de in 1973 opgebouwde deviezenreserves en op toekomstige inkomsten. In 1975 echter komt hij voor de grote taak te staan de overheidsbestedingen weer in overeenstemming te brengen met een meer structureel budgetbeleid, financieringsmiddelen te vinden voor nieuwe en uitgebreide taken die dit kabinet op zich heeft genomen om zijn beloften in te lossen en de tijdelijke belastingverlaging die voor de helft nog zal doorwerken op te vangen om het begrotingstekort binnen de perken te houden. Daarbij vindt hij dan een claim op zijn tafel voor toepassing van de inflatiecorrectie, daar gedeponeerd door KVP en ARP. Onder die omstandigheden zal het kabinet nauwelijks onder een verhoging van de BTW uit kunnen. We moeten wel tot de conclusie komen dat veel van de enorme problemen die het moeilijke jaar 1974 heeft opgeroepen naar 1975 worden opgeschoven.

A. F. van Zweeden

Ontwikkeling van de arbeidsmarkt in zeehavengebieden

In de bespreking van het rapport van de Commissie Zeehavenoverleg: *De ontwikkeling van de arbeidsmarkt in zeehavengebieden tot 1990* door L. Hoffman in *ESB* van 6 maart 1974, moeten helaas enige misverstanden worden geconstateerd. Dit heeft geleid tot nader overleg met de samenstellers van het rapport. Om deze slechts als verduidelijkend bedoelde uiteenzetting niet langer te maken dan de bespreking zelf, zullen wij trachten in enkele punten aan te geven waar de belangrijkste problemen liggen. Daarmee beogen wij bovendien de goede interpretatie van het rapport te bevorderen.

1. In de voorlaatste alinea van de bespreking wordt gesuggereerd, dat het Directoraat-Generaal van de Arbeidsvoorziening de publikatie van werkloosheidscijfers in het rapport heeft tegengehouden. Dit is niet juist. De werkelijke reden, dat er geen absolute cijfers van het werkloosheidsniveau zijn gepubliceerd (in bepaalde gevallen wel mutaties t.o.v. het zgn. centrale alternatief) wordt door de heer Hoffman zelf al eerder in zijn bespreking aangevoerd, namelijk daar waar hij ingaat op de moeilijkheden bij het ramen van de vraagzijde en bij het ramen van de aanbodkant van de arbeidsmarkt. Deze alinea's eindigen met de zin: „Het rapport bevat daarom geen werkloosheidscijfers”. Op de door hem op de aangehaalde plaats hiervoor aangevoerde argumenten, die wij delen, willen wij gaarne gezien het gesignaleerde misverstand nog enige aanvulling geven.

2. Om de regionale werkgelegenheidsprognoses te kunnen opstellen zijn twee belangrijke veronderstellingen vereist. a. Er dient een uitgangspunt te worden geformuleerd omtrent het niveau van de nationale werkgelegenheid, hetgeen tevens een veronderstelling betreffende de nationale werkloosheid inhoudt. In het rapport werd er in dit verband van uitgegaan, dat de werkgelegenheid op een redelijk niveau zou kunnen worden gehandhaafd. Men mag immers niet aannemen, dat de overheid lijdelijk zal blijven toezien als de werkloosheid door bijv. olie-

schaarste (die overigens bij het afsluiten van het rapport nog niet actueel was) structureel op een naar haar oordeel te hoog niveau zou blijven. Het gaat hier dus om een uitgangspunt van de studie en niet om een conclusie, zoals in de bespreking wordt gesteld.

b. Er moet een veronderstelling worden gemaakt omtrent het havenareaal, dat in de betrokken regio in het projectiejaar door zeehavenindustrieën in beslag zal zijn genomen en omtrent de daarbij betrokken directe werkgelegenheid. Gezien de onzekerheden ten aanzien van de investeringsplannen van het bedrijfsleven, beleidsingrepen van de centrale en lokale overheid (subsidiëring, vergunningen enz.) en de invloed van factoren van planologische aard hebben de samenstellers gekozen voor het opstellen van alternatieven. Na wijziging van het uitgangspunt voor areaal en werkgelegenheid (bijv. als gevolg van olie-schaarste) is een alternatief, gelegen tussen „geen groei” en „voortgezette groei” en zelfs een met „negatieve groei” gemakkelijk uit te rekenen. Dit blijkt ook uit het antwoord van de voorzitter van de Commissie, geformuleerd op de vraag van de regering (blz. 2 van het rapport).

Deze twee veronderstellingen bepalen — zoals men zal kunnen inzien — in belangrijke mate de door het toegepaste model verkregen regionale werkloosheidsniveaus. Om te voorkomen dat deze werkloosheidscijfers — los van de achterliggende veronderstellingen — zouden worden gehanteerd, werden ze bewust niet opgenomen. Overigens mag men niet vergeten dat werkloosheid het saldo is van vraag en aanbod en, als elke saldogpost, geladen met onzekerheden.

3. Tenslotte kan nog worden opgemerkt, dat in de eigenlijke bespreking tot onze spijt weinig aandacht wordt geschonken aan de o.i. specifieke verdiensten van het rapport. Anders dan in vroegere studies inzake werkgelegenheid in zeehavengebieden is in het rapport niet bij voorbaat vóór zeehaven-

industriële ontwikkeling gekozen, maar worden neutrale uitgangspunten gehanteerd (wie had tot voor kort over „stopzetting van de groei” durven schrijven?). Het rapport biedt, overeenkomstig de taakstelling overigens, veel meer een beleidsinstrumentarium dan een onderbouwing van een bepaalde regionale beleidskeuze. De consequenties van een aantal keuzebeslissingen worden in het rapport niettemin uitvoerig beschreven. Een andere verdienste van het rapport is de koppeling, die daarin tot stand wordt gebracht tussen de zeehavenprojecten neergelegd in bestemmings-, streek- en structuurplannen, het betrokken areaal en de werkgelegenheid op nationaal, sectoraal en regionaal niveau anderzijds.

Th. E. van Vark,
Adjunct-secretaris Commissie
Zeehavenoverleg

Naschrift

De bewering van de heer Van Vark dat ik het rapport van de Commissie Zeehavenoverleg heb misverstaan, is onjuist. Niettemin is het ingezonden stuk een nuttige toelichting op zowel dat rapport als op mijn beschouwing in *ESB* van 6 maart jl.

Ad 1. Als je het rapport leest, krijg je de indruk dat er werkloosheidscijfers zijn berekend. Het lijkt erop dat deze cijfers op het laatste moment uit het rapport zijn geweerd zonder de tekst voldoende aan te passen. Het is onbelangrijk wie de publikatie van deze cijfers heeft tegengehouden. Uit betrouwbare bron vernam ik dat de Commissie Zeehavenoverleg dit zelf deed, na daarover te zijn geadviseerd door het Directoraat-Generaal van de Arbeidsvoorziening. Ik neem aan dat de heer Van Vark hiervan op de hoogte is.

Ad 2. Uit de briefwisseling tussen de minister van Verkeer en Waterstaat en de voorzitter van de Commissie Zeehavenoverleg concludeerde ik dat de regering graag meer alternatieven had ge-

zien. Uit het rapport blijkt niet dat meer alternatieven gemakkelijk zouden zijn uit te rekenen. De voorzitter schrijft slechts dat het rapport een voldoende instrumentarium biedt ter voorbereiding van doeltreffende beleidsbeslissingen. Je moet kennis nemen van de structuur van de gebruikte modellen om de uitkomsten van meer alternatieven te kunnen extra- of interpoleren. Ik zal niet direct ontkennen dat dit gemakkelijk is uit te rekenen. Ik vraag me dan overi-

gens wel af waarom dat niet is gedaan in zowel de brief van de voorzitter aan de minister als in het ingezonden stuk van de heer Van Vark.

Ad 3. De heer Van Vark vindt het jammer dat ik niet de specifieke verdiensten van het rapport heb genoemd. Ik besef dat het rapport verdiensten heeft, vooral indien er gemakkelijk meer alternatieven kunnen worden berekend.

L.H.

Dr. J. C. K. W. Bartel: Inkomstenbelastingaspecten van de opbrengst van aandelen. Kluwer, Deventer, 1973, 276 blz., f 37,50.

Dit boek is de handelseditie van een proefschrift waarop Dr. Bartel enige tijd geleden cum laude promoveerde aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam.

De schrijver beperkt het gebied van zijn onderzoek tot de inkomstenbelastingproblemen, die voortvloeien uit aandelen, behorende tot het privévermogen. Hij zondert daarbij uit de aandelen, die een aanmerkelijk belang vormen. Een verdere beperking van het onderwerp bestaat hierin, dat alleen de inkomstenbelastingheffing van de aandeelhouder object van studie is en dat met name de rechtsgrond van de vennootschapsbelasting en de vragen rondom een eventuele dubbele belasting niet of zijdelings in de beschouwingen worden betrokken.

Voor deze beperkingen zijn zeker voldoende redenen aanwezig. Niet alleen zou zonder deze beperkingen de omvang van het studieterrain ongetwijfeld afbreuk hebben gedaan aan de grondigheid, waarmee thans het beperkte onderwerp wordt behandeld. Maar ook zou ten dele een doublure ontstaan, omdat over het aanmerkelijk belang reeds verschillende studies verschenen, soms zelfs van vrij recente datum. Gewezen kan worden op o.a. het proefschrift van J. Mulder en dat van Grapperhaus, alsmede de verhandelingen van Christiaanse, Van Dijk en Nouwen. De dubbele heffing, die veroorzaakt zou kunnen worden door de heffing achtereenvolgens van vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting lijkt eveneens een bijkans afgegraasd terrein. Te denken valt o.a. aan de proefschriften van Roeloffs, Grapperhaus en Van der Heeden, terwijl ook terzake reeds een nota van de Staatssecretaris van Financiën verscheen.

Hoewel begrijpelijk en zeer wel verdedigbaar hebben de beperkingen de studie echter toch ook een minder afgerond karakter gegeven, althans de studie vraagt om een vervolg. Bartel duidt daar overigens zelf op, indien hij — na eerst nog in 't kort het verrekenstelsel van de vennootschapsbelasting met de inkomstenbelasting en de betekenis van dit stelsel voor de omvang van de opbrengst van aandelen aangeduid te hebben — zijn beschouwingen aldus besluit: „Het zal dan ook nodig zijn dat in de toekomst de problematiek rond de „dubbele” heffing, de opbrengst van aandelen en de aanmerkelijk belang heffing niet afzonderlijk bestudeerd en opgelost worden, maar het gehele terrein evenwichtig bewerkt wordt. Met het beschrijven van de inkomstenbelastingaspecten van de opbrengst van aandelen heb ik hiervoor een bijdrage willen leveren”. Daar mag ik dan aan toevoegen: een zeer waardevolle bijdrage.

De belastingheffing van de opbrengst van aandelen wordt in belangrijke mate bepaald door de wijze, waarop men de aandeelhouder beoordeelt. Denkbaar is, dat men door de juridische vormgeving van de onderneming heen ziet en meer acht slaat op de feitelijke, economische verhoudingen. Men spreekt dan van een „transparence fiscale”. De aandeelhouders zijn dan zelf indirecte ondernemers. Als dan ligt het voor de hand de winst van de NV/BV als winst van de aandeelhouders te zien en de aandeelhouders voor deze winst rechtstreeks te belasten.

In de andere opvatting wordt de aandeelhouder niet als ondernemer beschouwd. Dat is de NV/BV zelf, die toch immers ook een afzonderlijke

rechtspersoon is. Dan valt de winst bij die NV te belasten en blijft de aandeelhouder zelf in beginsel (behoudens de aanmerkelijk-belanghouder, aandelen in bedrijfsvermogen en toepassing van art. 31 W.I.B. 1964) buiten schot, zolang de winst in de NV blijft opgepot.

Laatstgenoemde opvatting kreeg — zo laat Bartel in zijn schets van het verleden zien — reeds in een vrij vroeg stadium de overhand. Waren aanvankelijk in de Bedrijfsbelasting van 1893 de naamloze vennootschappen reeds belast naar de uitgedeelde winsten, bij de inwerkingtreding van de Wet op de inkomstenbelasting 1914 werden de werkelijke opbrengsten bij de aandeelhouders belast. Daarbij deden zich alras vragen voor, wat nu wel en wat nu geen bate voor de aandeelhouders was. Anders dan bij de „transparence fiscale” is bij de aandeelhouder als niet-ondernemer slechts als regel te belasten datgene, wat hij van de NV heeft genoten. Dan zal men zich moeten gaan afvragen, of de toekenning van bonusaandelen, stockdividenden, claims enz. voor de aandeelhouders opbrengst van aandelen betekent.

Dit overziende komt men tot de slotsom, dat op zijn minst de „transparence fiscale” dit voordeel heeft, dat daarmee vele problemen met betrekking tot de heffing over de opbrengst van aandelen zouden zijn opgelost.

In een verhandeling over het vraagstuk van de dubbele heffing wees Christiaanse de gedachte van de „transparence fiscale” af, maar trachtte voor de dubbele heffing een uitweg te vinden door aansluiting te zoeken bij het onderscheid tussen „open” en „besloten” vennootschappen. Voor de grotere aandeelhouders van een besloten vennootschap stelde hij ten aanzien van hun inkomstenbelasting over de uitgedeelde winst een verrekening voor van een gedeelte van de geheven vennootschapsbelasting.

Bartel verwerpt de verrekening en de tariefsdifferentiatie naar gelang de rechtsvorm van de vennootschap „open” dan wel „besloten” van karakter is. Hij gaat uit van twee groepen aandeelhouders — de grote aandeelhouders en de overigen — en meent voor dit onderscheid voorshands gebruik te kunnen maken van de wettelijke omschrijving van het aanmerkelijk belang (art. 39 lid 3 W.I.B. 1964). Voor de a.b. houders enerzijds en de niet-a.b. houders anderzijds doet hij vervolgens een aantal, ten dele onderling afwijkende, aanbevelingen met betrekking tot de verschillende soorten opbrengsten van aandelen. Zo stelt hij voor, dat bij beide categorieën de uitkering van bonusaandelen onbelast zullen zijn. Bij inkoop van eigen aandelen zou bij de niet-a.b. houder eveneens geen heffing van inkomstenbelasting plaatsvinden, omdat het voor deze aandeelhouder, die geen inkoop door de NV

kan afdwingen, wezenlijk geen verschil maakt of de aandelen door de NV dan wel door derden worden gekocht. Inkoop van eigen aandelen van de a.b. houder zou daarentegen bij deze wel tot i.b.-heffing leiden.

Ook Bartel heeft daarmee de „transparence fiscale” afgewezen, maar laat — afhankelijk van de sterkte van het aandelenbezit — een bijzonder licht vallen door de scheidingswand tussen NV/BV en aandeelhouders heen op bepaalde baten, die de aandeelhouders ontvangen. Deze benaderingswijze is zeker aantrekkelijk en doet — zoals de schrijver zelf ook opmerkt — recht we-dervaren aan het subjectief karakter van de inkomstenbelasting. In deze opzet zou de a.b. regeling tevens meer uit haar isolement worden verlost.

De behandeling van de beide groepen aandeelhouders leidt in de nadere uitwerking van Bartel ertoe, dat bijv. bij inkoop van eigen aandelen voor beide groepen een wat arbitrair bepaalde heffing van vennootschapsbelasting en een daaruit voortvloeiende bijstelling van het „fiscaal erkend” kapitaal plaatsvindt, maar dat daarenboven bij de a.b. houders soms een progressieve i.b. heffing wordt toegepast, zij het onder verrekening van de geheven vennootschapsbelasting.

Twijfel rijst bij mij, of het verschil in behandeling aldus op de meest juiste en eenvoudige wijze aansluit bij het uitgangspunt: de grootte van het aandelenbezit en de machtspositie van de aandeelhouder in de NV.

Het wil mij voorkomen, dat het aanbeveling verdient de gekozen oplossing tevens af te wegen tegen de resultaten, die bereikt zouden kunnen worden, indien de „transparence fiscale” meer integraal zou worden aanvaard. Slechts op een enkel probleem wil ik daarbij wijzen.

a. Het „globale evenwicht” tussen de heffingen over de opbrengst van aandelen bij enerzijds de a.b. houder en anderzijds de niet-a.b. houder vraagt nadere studie, die niet zo eenvoudig is, omdat de situaties bij de verschillende categorieën gemakkelijk uiteen kunnen lopen. Het proefschrift van Grapperhaus kan hierbij mede een rol spelen.

b. De koppeling van een gedifferentieerde heffing aan de rechtsvorm van de vennootschap heeft dit voordeel, dat de overgang van de ene rechtsvorm naar de andere fiscaal kan worden gemarkeerd. Een dergelijke overgang ontbreekt bij een regeling, die aansluit bij de al dan niet aanwezigheid van een a.b. Immers, men glijdt geruisloos van de positie van a.b. houder naar die van niet-a.b. houder. De fiscale neutraliteit komt hierbij ook in gevaar. Bepaalde financieringsmaatregelen zal men wellicht alleen om fiscale redenen opschorten tot de wisseling van posi-

Voor boeken op het gebied van economie, sociologie, recht, medicijnen en techniek:

**WETENSCHAPPELIJKE BOEKHANDEL
ROTTERDAM B.V.**

Waarin opgenomen:
De Wester Boekhandel
Stamboekhandel Rotterdam

Rochussenstraat 223, Rotterdam 3003
Tel. (070) 76 11 88

Vestiging in de Erasmus Universiteit, Complex Woudestein. Tel. (010) 14 55 11, toestel 31 15.

(I.M.)

tie is bereikt. Dergelijke bezwaren kleven ook aan de door Bartel voorgestelde oplossing, ook al worden deze in belangrijke mate door hem ondervangen. Bij een meer integrale aanvaarding van de „transparence fiscale” zullen deze bezwaren ook nader moeten worden gewogen. Een gewijzigde omschrijving van het begrip a.b. zou het gevolg kunnen zijn. Ter wille van de rechtszekerheid zou bij beschikking voor de NV/BV uitgemaakt kunnen worden, onder welk regiem de aandeelhouders vallen.

c. Zou men de a.b. houder indirect als ondernemer zien en hem voor de heffing rechtstreeks een deel van de NV-winst willen toedichten, dan is nog te bezien of dit geen te grote praktische problemen oproept. Ik denk daarbij o.a. aan het tijdig ter beschikking hebben van gegevens voor de i.b. aangifte.

d. Moet nog onderscheid gemaakt worden tussen buitenlandse en binnenlandse belastingplichtigen en rechtspersonen?

Ik zou de gedachte niet op voorhand willen afwijzen, te meer en vooral nu het aantal NV's-BV's met de dag groeit. En dit ondanks het knelpunt van de dubbele heffing!

Bij de belastingheffing over de opbrengst van aandelen is — naast het tijdstip van de overgang van winst uit de NV naar de aandeelhouder en naast de vaststelling, welk karakter de door de NV aan de aandeelhouder gedane uitkering heeft — van belang de totale winst van de NV.

Inkomen voor de gezamenlijke aandeelhouders moet uiteindelijk zijn de totale winst van de NV gedurende haar bestaan, voor zover deze winst de aandeelhouders als zodanig toekomt. Deze gedachte ligt ten grondslag aan de huidige wettelijke regeling. Deze basisconceptie heeft ook als belangrijk uitgangspunt gegolden en is zonder meer als juist aanvaard bij de uit drie delen bestaande studie van Bartel.

In het eerste deel schetst hij in het kort de historische ontwikkeling van de heffing over de opbrengst van aandelen. Tot uiting komt, hoe aanvankelijk veel meer de positiebepaling van de aandeelhouder — is hij ondernemer? — aan-

acht kreeg en hoe door de destijds toegepaste heffingstechniek — ongetwijfeld mede beïnvloed door andere inzichten in de belastingheffing van NV's — de basisconceptie niet geëffectueerd kon worden.

Het tweede deel bevat een onderzoek naar de verwerkelijking van de basisconceptie in het thans geldende recht.

In het derde deel richt het onderzoek zich op de toekomst en betreft de schrijver daarbij mede het rapport van de Commissie Hofstra inzake de bonusaandelen en stockdividenden in zijn beschouwingen. In dat deel doet hij aanbevelingen voor wetswijzigingen en ontwikkelt tenslotte een nieuwe opzet voor de belastingheffing bij uitkering van bonussen, inkoop van eigen aandelen, terugbetaling van kapitaal enz. waarbij hij de invoering van een nieuwe rekengrootheid „fiscaal erkend kapitaal” bepleit en daarmee de identiteit tussen het handelsrechtelijke en fiscaalrechtelijke kapitaal verbreekt.

In de basisconceptie gaat het om de winst van de NV die aan de aandeelhouder wordt uitgekeerd. Betreft de uitkering het kapitaalverkeer tussen NV en aandeelhouders, dan dient geen inkomstenbelasting te worden geheven. De invoering van een rekening „fiscaal erkend kapitaal” zou inderdaad ertoe kunnen bijdragen het onderscheid tussen beide soorten uitkeringen scherper te doen uitkomen dan tot heden het geval is. Maar met deze rekening zijn de problemen over het op de aandelen gestorte kapitaal en met betrekking tot de vraag; of een uitkering de kapitaal dan wel de winstfeer betreft niet van de baan. Men denke slechts aan de informele kapitaalbreng en de verscheidenheid van meningen daartoe. Bartel — en ik volg hem hierbij graag — is van mening, dat ook bij uitkering van informele kapitaalbreng op grond van de basisconceptie geen heffing van inkomstenbelasting moet plaatsvinden, mits bij beschikking de omvang van het fiscaal erkende kapitaal wordt vastgelegd. Men zij er zich overigens van bewust, dat ook bij een vastlegging van de omvang van het fiscaal erkend kapitaal de belangen van NV en aandeelhouder niet altijd gelijkgericht behoeven te zijn. Het arrest van

het Haagse Hof van 22 december 1972 (B.N.B. 1973/221) levert daarvan een interessant voorbeeld op.

Zoals te verwachten is komt Bartel bij een consequente uitwerking van de basisconceptie ten aanzien van de bijstempeling van het aandelenkapitaal na een voorafgaande afstempeling tot de conclusie, dat in beginsel tot het afgestempelde bedrag voor de aandeelhouder een vrijstelling van inkomstenbelasting moet blijven gelden. Ik vraag mij af, of hier de toepassing van de grondgedachte niet tot een te grote verfijning leidt, die bovendien niet voldoende aansluit bij de positie van de aandeelhouder. De argumenten voor heffing ter zake van bijstempeling na afstempeling mogen voor een groot deel nauwelijks doeltreffend zijn, een feit blijft, dat bij afstempeling een wijziging plaatsvindt in de verhouding tussen NV en aandeelhouders. Een vermogensverlies wordt door laatstgenoemden genomen. Een definitieve verrekening vindt plaats. Juist indien men uitgaat van aandeelhouders met aandelen behorende tot een privé-vermogen, is er naar mijn mening te weinig aanleiding een latere bijstempeling toch weer in verband te brengen met een voorafgaande afstempeling.

Het boek van Bartel bevat een boeiende, diepgaande studie, wat betreft de feiten o.a. gegrond op de resultaten van een onderzoek naar de omvang van het fiscaal erkende kapitaal van 55 beursfondsen. Toetsing van het hedendaagse recht aan de basisconceptie, de grondgedachte, levert een goed inzicht op in de problemen — en het zijn er niet weinige — met betrekking tot de inkomstenbelastingheffing van de opbrengst van aandelen. Men wordt er tevens bij bepaald, hoe meningen en opvattingen ter zake wisselen, waardoor de rechtszekerheid in het gedrang kan komen. Echter ook bij het ontwerpen van een nieuwe regeling voor de heffing van de opbrengst van aandelen verdient deze studie aandacht.

T. Rademaker

Robert Pinker: Sociologie en sociaal beleid. Boom BV, Meppel, 1973, 254 blz., f. 19,90.

Centraal in dit boek staat de relatie tussen sociologische theorie en de ontwikkeling van welzijnsbeleid en welzijnszorg. De schrijver onderzocht de eerste aanzetten van het sociaal beleid zowel op het institutionele als op het academische vlak en bespreekt de betekenis die de 19e-eeuwse grondleggers van de sociologie, Marx, Spencer, Durkheim en Weber, voor de welzijnsproblematiek hebben gehad. Daarnaast analyseert hij het vraagstuk van de armoede in die tijd en het antwoord dat het sociaal beleid daarop gaf. In aan-

sluiting hierop richt hij zich op de normatief geladen theorieën van sociale welzijnszorg, op de begrippen wil en stigma zoals zij in de theorie van het welzijn kunnen worden gebruikt en op opvattingen over burgerschap en het gebruik van sociale voorzieningen. Het boek besluit met een behandeling van de rol die de socioloog in het sociaal beleid kan spelen, een opsomming van de huidige beleidsproblemen en met een reeks aanbevelingen hoe in de toekomst het beleid kan worden gevoerd. Dit boek verscheen oorspronkelijk in Engeland onder de titel *Social theory and social policy*.

West-Nederland, chaotische planning of geplande chaos? Van Gorcum en Comp. BV, Assen, 1973, 242 blz., f. 22,50.

Bevat het eindverslag van het congres van de Vereniging van Utrechtse Geografische Studenten op 10 en 11 oktober 1972 te Utrecht. De bijdragen zijn:

- Prof. Dr. W. Steigenga, Problematiek rondom de Randstad;
- Drs. H. den Boer-d'Ancona, Wonen in West-Nederland: een ongewenst kind uit het slechte huwelijk tussen woningbouwbeleid en planologische visie;
- Drs. A. Bours, Entropie in het Westen?;
- Dr. J. Buit, Winkelvoorzieningen;
- Drs. W. J. van den Bremen, Transport in West-Nederland; veelsoortige problemen;
- Dr. J.J.C. Piket, Het landschap;
- Drs. M. de Smidt, Stuwende bedrijvigheid in West- en Zuidwest-Nederland: het structuurbeeld van een internationale werkbasis betrokken in een metropolitaan selectieproces;
- Drs. J. Veldman en Drs. L.M. van Woersem, De landbouw als concurrent om ruimte, plaatsbepaling en perspectief binnen het ruimtelijke ordeningsbeleid;
- Prof. Drs. G.J. van den Berg, Geografie in actie, een evaluatie.

Mr. H. C. J. G. Janssen: Fusie. Tjeenk Willink, BV, Groningen, 1973, 41 blz.

Deze rede, die werd uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon lector in het sociaal-economisch recht aan de Technische Hogeschool Twente te Enschede op 12 april 1973, bevat beschouwingen over geldend en toekomstig Nederlands en Europees economisch en sociaal fusierecht.

Mr. J. F. M. Giele met medewerking van Mr. J. W. van den Berge: Periodieke uitkeringen. Fed's Fiscale Brochures, IB: 5.50, FED BV, Deventer, 1973, 136 blz., f. 17,50.

Fiscale brochure over periodieke uitkeringen volgens artikel 30 van de Wet op de Inkomstenbelasting. Besproken worden het begrip periodieke uitkerin-

gen, periodieke uitkeringen van publiek-rechtelijk en familierechtelijke aard en niet in rechte vorderbare uitkeringen.

Dr. N. Nobel: Belastingheffing van ondernemingen met vaste inrichtingen. Fed's Fiscale Brochures, Diversen: 1. FED BV, Deventer, 1973, 40 blz., f. 6,50.

Bevat het nationaal rapport dat Dr. Nobel opstelde voor het IFA-congres te Lausanne in 1973.

L. C. van Zutphen: Interne controle en beveiliging van geautomatiseerde informatiesystemen: ontwikkeling, stand van zaken en perspectief. Vermande Zonen NV, IJmuiden, 1973, 27 blz.

Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van buitengewoon lector in de accountancy aan de Katholieke Hogeschool te Tilburg op 17 mei 1973.

Gids bedrijven provincie Groningen. Kamers van Koophandel en Fabrieken voor Groningen en voor de Veenkoloniën en Oostelijk Groningen, 231 blz.

Gids van industriële, groothandels-, vervoers- en andere dienstverlenende bedrijven met 10 en meer personeelsleden in de provincie Groningen per oktober 1973.

esb

Mededeling

Industriële research

Op 3 en 4 mei a.s. organiseert het Verbond van Wetenschappelijke Onderzoekers in het Auditorium van de Technische Hogeschool te Eindhoven een congres over industriële research. Het vraagstuk van het door de industrie verrichte wetenschappelijke onderzoek zal daarbij worden besproken in het kader van het wetenschapsbeleid en tegen de achtergrond van de verhouding tussen onderneming en samenleving. Hierover worden „case-studies” gepresenteerd over onderzoekprojecten uit de laboratoria van Shell, Unilever, Philips en Akzo. Medewerking wordt verleend door o.a. Dr. H. J. G. Meijer, Ir. H. Kramers, Drs. C. Poppe, minister F. H. P. Trip en Dr. Ir. W. H. de Jeu.

Kosten: niet-leden: f. 10; leden en studenten: f. 5; lunchpakket: f. 2,50; themanummer van *Wetenschap en Samenwerking*: f. 3,50.

Aanmeldingen vóór 15 april door overmaking van de kosten op giro no. 22 32 1 t.n.v. VWO, Maarssen. Inlichtingen: VWO, Mevr. C. J. A. van Rossum du Chattel - Bendien, Abel Tasmanlaan 2, Maarssen, tel.: (03465) 1108 ('s morgens).